МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0134-з
спеціальності 013 Початкова освіта
освітньо-професійної програми «Початкова освіта»
Г. М. Шаблиста

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., доцент Ю. Є. Зубцова

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., доцент С. В. Сиваш

Запоріжжя

2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«____» _____20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Шаблистій Ганні Миколаївні

1. Тема роботи: «Формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів»
Керівник роботи: Зубцова Юлія Євгенівна, кандидат педагогічних наук, доцент (затверджені наказом ЗНУ від «02» квітня 2025 р. № 468-с

2. Строк подання студентом роботи: 03.11.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики та курсових робіт.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): проаналізувати правове регулювання академічної доброчесності в Україні та за кордоном; дослідити проблему формування культури академічної доброчесності у наукових працях; вивчити досвід формування культури академічної доброчесності у процесі професійної підготовки в Україні; дібрати діагностичний інструментарій та визначити рівень сформованості культури академічної доброчесності здобувачів; обґрунтувати педагогічні умови формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів.

5. Перелік графічного матеріалу: 9 таблиць з результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Зубцова Ю.Є.	02.12.2024 р.	02.12.2024 р.
Розділ 1	Зубцова Ю.Є.	13.01.2025 р.	13.01.2025 р.
Розділ 2	Зубцова Ю.Є.	14.04.2025 р.	14.04.2025 р.
Висновки	Зубцова Ю.Є.	02.09.2025 р.	02.09.2025 р.
Додатки	Зубцова Ю.Є.	01.10.2025 р.	01.10.2025 р.

7. Дата видачі завдання: 02.12.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	грудень	виконано
2	Написання вступу	грудень-січень	виконано
3	Написання першого розділу	січень-квітень	виконано
4	Написання другого розділу	квітень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 70 с., 9 таблиць, 63 джерела.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів у професійній підготовці.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів.

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури, нормативно-правових документів; термінологічний аналіз для визначення базових понять дослідження; синтез, порівняння, класифікація та узагальнення наукових положень та практичних розробок; прогнозування та моделювання для обґрунтування педагогічних умов; анкетування, спостереження, тестування, констатувальний, формувальний етапи педагогічного експерименту.

Теоретичне значення роботи: узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо формування культури академічної доброчесності.

Практичне значення: дібрано діагностичний інструментарію для визначення рівня сформованості культури академічної доброчесності здобувачів вищої освіти; обґрунтувано педагогічні умови її підвищення.

Галузь використання: заклади вищої освіти.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ, ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС, ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ

SUMMARY

Shablysta H. M. Formation Of a Culture Of Academic Integrity Of Future Primary School Teachers.

The qualification work consists of an introduction, 2 sections, findings, a list of references (63 items, 5 of them in a foreign language).

Informatization of society, global digitalization, open access to various databases, technological development contributes to expanding opportunities for access to information. Along with the undeniable advantages, there are risks of unauthorized borrowing of information without indicating real authorship and, in general, there is a leveling of the values of academic culture.

The purpose of the study: to theoretically substantiate and experimentally verify the pedagogical conditions for the formation of a culture of academic integrity of future primary school teachers in professional training.

According to the purpose the following tasks are defined:

- analyze the legal regulation of academic integrity in Ukraine and abroad;
- investigate the problem of forming a culture of academic integrity in scientific works;
- study the experience of forming a culture of academic integrity in the process of professional training in Ukraine;
- select diagnostic tools and determine the level of formation of the culture of academic integrity of applicants;
- substantiate the pedagogical conditions for the formation of a culture of academic integrity of future primary school teachers.

The object of the study is the professional training of future primary school teachers. The subject of the study is the pedagogical conditions for the formation of a culture of academic integrity among future primary school teachers.

The first chapter “Theoretical and methodological principles for the formation of a culture of academic integrity,” analyzes the legal regulation of academic integrity

in Ukraine and abroad; highlights the problem of the formation of a culture of academic integrity in scientific research; characterizes the experience of training future primary school teachers to form a culture of academic integrity in Ukraine.

The second chapter “Practical principles for the formation of a culture of academic integrity in the process of professional training of future primary school teachers,” provides a diagnosis of the formation of a culture of academic integrity among future primary school teachers; characterizes the pedagogical conditions for the formation of a culture of academic integrity among future primary school teachers.

Keywords: training of future teachers, pedagogical conditions, academic integrity, educational process, higher educational institution.

ЗМІСТ

Вступ……. 8
Розділ 1 Теоретико-методологічні засади формування культури академічної доброчесності……... 11
1.1 Правове регулювання академічної доброчесності: вітчизняний та міжнародний контексти……... 11
1.2 Проблема формування культури академічної доброчесності у наукових дослідженнях…… 18
1.3 Досвід підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування культури академічної доброчесності в Україні…… 30
Розділ 2 Практичні засади формування культури академічної доброчесності у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів……. 43
2.1 Діагностика сформованості культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів……... 43
2.2 Педагогічні умови формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів……... 59
Висновки……... 73
Список використаних джерел……. 76
Додатки…….. 83

ВСТУП

Інформатизація суспільства, глобальна цифровізація, відкритий доступ до різноманітних баз даних, технологічний розвиток сприяє розширенню можливостей для доступу до інформації. Поряд з безперечними перевагами з'являються ризики неправомірного запозичення інформації без указування реального авторства та загалом спостерігається нівелювання цінностей академічної культури. Разом з тим євроінтеграційні процеси, прагнення України до покращення соціально-політичного іміджу, удосконалення вітчизняної нормативно-правової бази в царині захисту персональних даних, модернізація стандартів вищої освіти вимагає нових підходів до професійної підготовки майбутніх конкурентноспроможних фахівців, зокрема, педагогів, у яких, з-поміж іншого, має бути сформована культура академічної доброчесності.

Правові засади формування культури академічної доброчесності визначені у Законах України «Про освіту»(2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про авторське право і суміжні права» (2022), проєкті Закону України «Про академічну доброчесність» (2022), Кодексі академічної доброчесності, розробленому Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (2019) та ін. Законодавчі зміни спрямовані на утвердження принципів академічної доброчесності.

Зокрема, у першій статті Закону України «Про вищу освіту» (2014) поняття «академічна доброчесність» визначається як «сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [34].

Різні аспекти проблеми академічної доброчесності порушували: Т. Аболіна, І. Андрощук, А. Артюхов, В. Бахрушин, Г. Васянович, О. Гужва,

Є. Ніколаєв, Д. Сопова, О. Семеног, Є. Стадний, Н. Стукало, Т. Фініков, Л. Хоружа та ін.

Таким чином, дотримання принципів академічної доброчесності є пріоритетним напрямом діяльності академічної спільноти, що і зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи, а саме: «Формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів у професійній підготовці.

Завдання дослідження:

- проаналізувати правове регулювання академічної доброчесності в Україні та за кордоном;
- дослідити проблему формування культури академічної доброчесності у наукових працях;
- вивчити досвід формування культури академічної доброчесності у процесі професійної підготовки в Україні;
- дібрати діагностичний інструментарій та визначити рівень сформованості культури академічної доброчесності здобувачів;
- обґрунтувати педагогічні умови формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів.

В межах дослідження було використано **теоретичні методи дослідження**: аналіз психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури, нормативно-правових документів; термінологічний аналіз для визначення базових понять дослідження; синтез, порівняння, класифікація та узагальнення наукових положень та практичних розробок; прогнозування та моделювання для обґрунтування педагогічних умов; **емпіричні методи дослідження**:

анкетування, спостереження, тестування, констатувальний, формувальний етапи педагогічного експерименту.

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо формування культури академічної доброчесності.

Практичне значення роботи полягає в розробці діагностичного інструментарію для визначення рівня сформованості культури академічної доброчесності здобувачів вищої освіти та обґрунтуванні педагогічних умов її підвищення.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

1.1 Правове регулювання академічної доброчесності: вітчизняний та міжнародний контексти

Інтенсивний розвиток технічних та виробничих процесів, стрімке удосконалення цифрових технологій, вільний доступ до баз даних, зокрема, результатів наукових досліджень, сприяє поширенню та використанню інформації. Водночас це призвело до її недоброчесного використання.

Глобалізація освітнього простору, модернізація української освіти, зумовлена в тому числі вимогами міжнародних стандартів, висуває на перший план питання імплементації принципів академічної доброчесності, дотримання етичних норм у процесі навчанні та наукових дослідженнях.

Формування культури академічної доброчесності обумовлена низкою нормативно-правових документів. Звернемося до їхньої сутності.

Ще у 1992 році Доном Маккейбом був створений Міжнародний центр академічної доброчесності (The International Center for Academic Integrity - ICAI) для боротьби з обманом, плагіатом та академічною нечесністю у вищій освіті. Його місія з того часу розширилася і тепер включає культивування культури доброчесності в академічних спільнотах по всьому світу. Основні переконання ICAI зосереджені на шести фундаментальних цінностях академічної доброчесності: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та сміливість [62].

В преамбулі Бухарестської Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004) зазначено, що цінності та етичні стандарти, які сповідують ЗВО, не лише матимуть вирішальний вплив на академічний, культурний і політичний розвиток їхніх викладачів, студентів і

співробітників, але й допомагатимуть формувати моральні контури суспільства в цілому. Важливим цінностями та принципами в декларації визначено такі:

- академічний етос, культура та спільнота;

- академічна доброчесність у процесах викладання та навчання;

- демократичне та етичне керівництво та управління;

- дослідження на засадах академічної доброчесності та соціальної відповідальності.

В документі також визначено шляхи підтримки впровадження цінностей та етичних принципів [60].

Європейська хартія дослідників та Кодекс працевлаштування наукових працівників (2005) – це документ Європейської Комісії, який визначає: права та обов'язки дослідників і роботодавців у сфері науки; етичні принципи, умови праці, професійний розвиток, навчання та мобільність дослідників; рекомендації для чесного, прозорого й недискримінаційного набору кадрів у науці.

Мета хартії – покращення якості наукової кар'єри та гармонізація стандартів у дослідницькій сфері ЄС [15].

У 2018 році Міністерство освіти і науки України у відповідному листі (від 03.05.2018 № 1/9-275) закликає заклади вищої освіти, наукові установи та інших суб'єктів, які беруть участь у науковій і науково-технічній діяльності ознайомитися зі змістом та впроваджувати Хартію в своїх закладах.

Сінгапурська декларація з наукової доброчесності (The Singapore Statement on Research Integrity), яка була розроблена під час Другої всесвітньої конференції з наукової доброчесності (2010), стала важливим кроком до встановлення глобальних етичних стандартів для наукових досліджень. У документі визначено чотири основні принципи – чесність, відповідальність, професіоналізм і дбайливе ставлення до ресурсів. Також викладено 14 етичних обов'язків, які охоплюють питання збереження даних, авторства, конфлікту інтересів, рецензування, звітування про порушення та вплив досліджень на суспільство. Мета декларації – надати орієнтири для формування політик і кодексів доброчесності в науці на національному та інституційному рівнях.

Успіх ініціативи залежить від того, наскільки наукові установи, викладачі, журнали та політики будуть її підтримувати й впроваджувати [63].

В свою чергу Рекомендації ЮНЕСКО щодо науки та наукових дослідників (Recommendation on science and scientific researchers), ухвалені в 2017 році, є глобальним етичним орієнтиром для розвитку науки в інтересах людства. Вони спрямовані на забезпечення свободи та безпеки науковців, підтримку їхніх прав і гідних умов праці, а також на сприяння відкритому доступу до наукових знань. Документ підкреслює важливість рівного доступу до науки для всіх, незалежно від статі, національності чи соціального статусу. Рекомендації також закликають держави-члени створювати умови для відкритої науки, що включає вільний обмін даними та результатами досліджень, сприяючи таким чином колективному добробуту та сталому розвитку.

Цей документ є важливим інструментом для формування національних політик у сфері науки, технологій та інновацій, спрямованих на зміцнення наукового потенціалу та забезпечення етичних стандартів у дослідницькій діяльності. Він також підкреслює необхідність захисту науковців від загроз і переслідувань, особливо в контексті глобальних викликів, таких як зміна клімату та пандемії. Рекомендації ЮНЕСКО слугують основою для розвитку наукової культури, що базується на принципах справедливості, відкритості та відповідальності перед суспільством [59].

У 2023 році Європейська федерація академій наук ALLEA представила оновлену версію Європейського кодексу доброчесності в дослідженнях (European Code of Conduct for Research Integrity). Цей документ встановлює сучасні етичні принципи та стандарти для науковців і наукових установ у Європі, спрямовані на запобігання недоброчесним практикам та підтримку відповідального проведення досліджень. Його мета – сприяти відповідальній, чесній, прозорій та якісній дослідницькій діяльності.

Основними положеннями документа є:

- Принципи: чесність, надійність, повага, відповідальність.
- Належні дослідницькі практики: дослідницьке середовище;

навчання; процедури, роботу з даними; співавторство; публікації; рецензування тощо.

- Порушення стандартів доброчесності (фабрикація, фальсифікація, плагіат та інші недоброчесні дії) та процедури реагування.

Документ слугує орієнтиром для дослідників, установ, редакцій, грантодавців і наукових політик [14].

Що стосується вітчизняної нормативно-правової бази, то варто зазначити, що у 2009 році з метою формулювання загальних етичних принципів, яких мають дотримуватися науковці та викладачі постановою Національної академії наук України було схвалено Етичний кодекс ученого України. В кодексі визначено загальні принципи; принципи, які стосуються виконання наукових досліджень та діяльності ученого як автора, керівника, викладача, консультанта/експерта та громадянина [13].

У першій статті Закону України «Про вищу освіту» (2014) надається тлумачення поняття «академічна доброчесність», а саме: «сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [34].

Власне в Законі України «Про освіту» (2017) у 42 статті вже детально встановлено вимоги до дотримання академічної доброчесності здобувачами, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками; чітко визначено, що є порушенням академічної доброчесності, а також передбачено відповідальність за її порушення [36].

У 43 статті Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) акцентується на забезпеченні академічної доброчесності власне у сфері загальної середньої освіти, а саме, керівника ЗЗСО, педагогічних працівників та учнів [37].

2018 року було запропоновано Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності (лист МОН № 1/9-650

від 23.10.2018 р.). В Листі наявний розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту», в якому визначено види порушень академічної доброчесності; подано нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності у ЗВО України (чинне на момент опублікування Листа); обґрунтовано основні види академічної відповідальності та наявні власне методичні рекомендації для ЗВО з підтримки принципів академічної доброчесності (набуття студентами компетентностей з академічної доброчесності та навичок якісного академічного письма; робота з викладацьким колективом; санкції за порушення академічної доброчесності; етичний кодекс та етична комісія; вимоги до письмових робіт; особливості перевірки на академічний плагіат дисертаційних робіт) [58].

Закон України «Про авторське право і суміжні права» (2022) встановлює правові основи набуття, здійснення та захисту особистих немайнових і майнових авторських та суміжних прав в Україні. Документ спрямований на гармонізацію українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері інтелектуальної власності та забезпечення ефективного захисту прав авторів і правовласників. Закон регулює права авторів на твори літератури, мистецтва, науки та ін., встановлює умови законного використання творів без згоди автора, а також способи захисту прав у разі їх порушення [31].

Кодекс академічної доброчесності, розроблений Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) у 2019 році, є нормативним документом, що визначає етичні принципи та правила, якими повинні керуватися особи, залучені до діяльності НАЗЯВО. Його мета – формування культури чесності, відповідальності та довіри в академічному середовищі. В документі визначено основні принципи та фундаментальні цінності академічної доброчесності та етики; види порушень академічних взаємовідносин, під час реалізації державної політики у сфері якості освіти. Деталізовано, що саме означає дотримання принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин; визначено сферу відповідальності учасників процесу [21]. Кодекс спрямований на забезпечення високих стандартів академічної

доброчесності та є основою для формування політик і процедур у закладах освіти та наукових установах.

У 2022 році було розроблено проєкт Закону України «Про академічну доброчесність» представниками НАЗЯВО, а в 2024 схожий проєкт оприлюднено на сайті Верховної ради України, поданий народними депутатами України Р. Стефанчуком, Ю. Гришиною та іншими. Отже, проаналізуємо останній. Проєкт Закону України «Про академічну доброчесність» систематизує підходи до забезпечення чесності в освіті та науці. Документ:

- визначає поняття академічної доброчесності;
- принципи і суб'єктів, які її мають дотримуватись;
- описує вимоги до викладачів, студентів, науковців, експертів;
- установлює систему запобігання порушенням та передбачає санкції за плагіат, фабрикацію, фальсифікацію тощо;
- включає процедури реагування, механізми перевірки й покарання.

Це рамковий закон, який доповнює чинні норми в освіті та науці [33].

Ключові положення цих документів слугують основою для впровадження в дослідницьку практику університетів та ухвалення власних кодексів академічної доброчесності. Разом з тим, не дивлячись на потужну нормативну базу, проблема дотримання основних принципів академічної доброчесності залишається актуальною.

Для початку розглянемо сутність поняття «академічна культура».

Академічна інституційна культура формується як результат взаємодії академічного етосу та специфіки організаційного устрою, що разом визначають характерні для конкретної академічної спільноти підходи до організації роботи, рівня компетентності та довіри, способів прийняття рішень і вирішення конфліктів. Організаційна культура виявляється у формальних і неформальних нормах, які визнаються академічним середовищем не тільки через нормативні документи, а й відповідно до традицій конкретного закладу [10, с. 95-96].

Так, О. Семеног академічну культуру дослідника розглядає як один із складників soft skills, що поєднує кілька важливих складових: аксіологічний,

мотиваційно-етичний, наративно-цифровий, мовнокомунікативний, праксеологічний, поведінково-інтерактивний компоненти. Кожен із цих компонентів має своє змістове наповнення і виявляється у різних аспектах наукової діяльності – таких як культура мислення, академічна етика, вміння читати й писати наукові тексти, ефективна комунікація, володіння цифровими інструментами, організація дослідницької праці тощо [42].

Своєю чергою, процес формування академічної культури дослідника, О. Семеног характеризує як «складний, багатовимірний, поетапний процес якісних змін психологічної сфери особистості, що відбувається з урахуванням основних положень теорії діяльності, міжкультурної комунікації; ідеї гуманістичної, акмеологічної парадигми; концепції неперервної педагогічної освіти, кар'єрної концепції освіти, загальнодидактичних і специфічних принципів», який розглядає у лінгвокультурологічному, когнітивному, креативно-технологічному аспектах [42, с. 65].

Важливим рисами академічної культури науковиця визначає:

- культуру навчання у ЗВО;
- етичні цінності, традиції, норми;
- правила проведення наукового дослідження;
- наукова мовна культура;
- професійна субкультура наукового співтовариства;
- соціальна, моральна відповідальність за процес і результати дослідження [43, с. 243].

О. Шинкарук визначає поняття «академічна культура» як «набір суспільних цінностей, норм та навичок, що формується в процесі здобуття освіти, здійснення наукової діяльності та організації у науково-освітній сфері». Науковиця виділяє синхронічний та діахронічний аспекти академічної культури. Так, синхронічний вимір дозволяє порівнювати особливості академічного середовища та наукові традиції різних країн у один і той самий період часу. Натомість діахронічний аспект зосереджується на вивченні того, як академічна культура змінювалася та розвивалася протягом історії, простежуючи її етапи

становлення й трансформації [56, с. 339-340].

Корпоративна етика у ЗВО, разом із цінностями та принципами, що закладені в його освітню й наукову діяльність, а також впровадження високих стандартів внутрішньої культури, управління та відповідальності, прийнятих у конкретному закладі освіти, можуть стати рушійною силою справжніх гуманістичних змін у сфері вищої освіти України. Це сприятиме демократизації освітніх стандартів і зміцненню іміджу ЗВО як інтелектуального центру. Усвідомлений моральний вибір, відповідальність за репутацію університету та його науковців, як справедливо зазначає Л. Пшенична, стають ключовими орієнтирами для академічної спільноти, формуючи її етичні засади у напрямі розвитку академічної культури та дотримання доброчесності [39, с. 15].

Отже, академічна культура охоплює широкий спектр елементів, що впливають на внутрішнє життя закладу вищої освіти й ґрунтуються на згоді спільноти, неписаних правилах і академічних звичаях, які надають кожному закладу його унікальності. Сучасні умови потребують, щоб кожен ЗВО запровадив Кодекс академічної доброчесності як офіційний документ, який визначає етичні правила поведінки для всіх членів академічної спільноти та передбачає чіткі покарання за їх порушення.

1.2 Проблема формування культури академічної доброчесності у наукових дослідженнях

Формування культури академічної доброчесності, на наше глибоке переконання, повинно розпочинатися ще з початкової школи, а принципи академічної доброчесності мають стати невід'ємною складовою забезпечення якості освітнього процесу в закладах освіти на всіх її рівнях.

Власне на рівні вищої освіти дотримання засад академічної доброчесності має бути інтегрованим в політику закладу, що ґрунтується на готовності та рішучості впроваджувати нову модель академічної співпраці та академічної

взаємодії [2, с. 39].

Різні аспекти проблеми академічної доброчесності досліджували: Т. Аболіна, І. Андрощук, А. Артюхов, В. Бахрушин, Г. Васянович, О. Гужва, Є. Ніколаєв, Д. Сопова, О. Семеног, Є. Стадний, Н. Стукало, Т. Фініков, Л. Хоружа та ін.

Звернімося до трактування поняття «академічна доброчесність», що походить від англійського словосполучення «academic integrity», та перекладається як академічна «чесність», «добросовісність», «доброчесність», «цілісність».

Власне Міжнародний центр академічної доброчесності визначає «академічну доброчесність як відданість п'яти фундаментальним цінностям: чесність, довіра, справедливість, повага та відповідальність». Коли ці фундаментальні цінності визнаються та застосовуються, вони перетворюються на основні настанови для наукових спільнот, діяльність яких побудована на принципах доброчесності [61].

Вітчизняні науковці потрактовують це поняття так:

- особистісна риса учасника освітнього процесу, його відповідальне ставлення до процесу й результатів самореалізації, здатність до співпраці й правдиве визнання результатів колективної та індивідуальної роботи та віднесено до складників і показників рівня сформованості академічної культури учасників освітнього процесу (Л. Рибалко, І. Хоу) [41];
- дієвий інструмент забезпечення ефективної співпраці учасників освітнього процесу та науковців на основі єдиної системи моральних цінностей, покладених в основу наукової діяльності, що сприяє забезпеченню і посиленню якості вищої освіти і виступає суспільним ідеалом для формування академічної культури представників наукової та освітянської спільноти (О. Пшенична) [39, с. 19] та ін.

Академічна доброчесність означає дотримання принципів чесності, інтелектуальної порядності та моральної прозорості у всіх сферах академічної роботи – від викладання й наукових досліджень до підготовки публікацій та

інших форм професійної діяльності. Її можна розглядати як стратегічну інвестицію, яка сприяє зміцненню довіри до освітньої та наукової сфер, що, у свою чергу, стане підґрунтям для суспільного розвитку та підвищення соціально-економічного добробуту [1, с.11]. Своєю чергою К. Долматова, А. Гончаров, Д. Сопова, відносять академічну доброчесність до морально-етичних категорій, підґрунтям якої є усталені норми та правила поведінки студента [46, с. 644].

С. Горчинський, М. Софілканич та І. Горбенко зазначають, що з одного боку, академічна доброчесність – це багатогранне поняття, що об'єднує етичні правила поведінки в освіті та науці з практичними механізмами, які дозволяють дослідникам втілювати ці принципи у своїй діяльності. З іншого боку, існує низка внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на заклад освіти та визначають, наскільки він здатен ефективно запобігати порушенням академічної етики [9].

Як правило, про академічну доброчесність говорять у таких вимірах / рівнях:

1. Індивідуальний рівень: стосується конкретної особи (здобувача, викладача, науковця); у центрі уваги – її особисті моральні орієнтири, професійна етика, ціннісні переконання, дотримання етичних норм, турбота про репутацію, авторитет та повагу в академічному середовищі.

2. Інституційний рівень: відображає позицію закладу освіти або наукової установи щодо доброчесності, що включає впровадження політик, внутрішніх правил, систем оцінювання і відповідальності, закріплених у внутрішніх документах.

3. Системний рівень: охоплює всю систему вищої освіти і науки, де академічна доброчесність закріплюється на рівні законодавства та нормативних актів; важливим є встановлення правових механізмів контролю та санкцій, що формують культуру несприйняття порушень.

4. Колегіальний рівень: стосується спільноти учасників академічного процесу, які як формально, так і неформально підтримують загальні етичні стандарти та доброчесну поведінку, створюючи моральне середовище, що

впливає на поведінку кожного члена спільноти [2; 39; 56].

Поряд з поняттями «академічна культура» та «академічна доброчесність», часто використовується категорія «академічна грамотність», під якою, до прикладу, О. Фенцик, розуміє «рівень засвоєння системи знань, сформованих умінь, навичок і способів діяльності, які визначають здатність особи до продуктивного академічного дискурсу». На думку науковця, академічна грамотність інтегрує знання, світогляд, інтелектуальні та комунікативні вміння особистості і, саме тому, процес формування академічної грамотності, який має бути цілеспрямованим і системним, потрібно розпочинати із ЗЗСО [53, с. 228].

Цінності академічної доброчесності, визначені у The Fundamental Values of Academic Integrity (Фундаментальні цінності академічної доброчесності), беруть за основу ЗВО для запровадження власних кодексів академічної доброчесності. Окреслимо цінності та ключові тези, визначені у цьому документі.

1. Чесність: інтелектуальна та особистісна чесність у навчанні, викладанні, дослідженнях.

Нечесна поведінка не лише ставить під загрозу добробут академічних спільнот і порушує права її членів, вона також може заплямувати репутацію закладу освіти. У навчальних аудиторіях та лабораторіях, бібліотеках, культивування та практика чесності закладає основу для доброчесності.

2. Довіра: клімат довіри заохочує та підтримує вільний обмін ідеями, дозволяє науковому дослідженню досягти свого потенціалу.

Академічні спільноти мають сприяти розвитку клімату взаємної довіри та спиратися на нього. Довіра накопичується з часом і будується на діях, які важливіші за слова. Культивуванню довіри сприяють викладачі, які встановлюють чіткі правила щодо завдань та оцінювання студентських робіт, а також студенти, які самостійно готують свої роботи. Довіру розвивають заклади освіти, які встановлюють чіткі та послідовні академічні стандарти та справедливо застосовують їх.

3. Справедливість: підтримка справедливості у взаємодії студентів,

викладачів та адміністраторів.

Академічні спільноти мають встановити чіткі та прозорі очікування, стандарти та практики для підтримки справедливості. Важливими компонентами справедливості є передбачувані та обґрунтовані очікування. Послідовне та справедливе реагування на нечесність та порушення чесності також є елементами справедливості. Справедливе, точне та неупереджене оцінювання відіграє важливу роль в освітніх процесах, а справедливість щодо оцінювання є важливою для встановлення довіри між викладачами та студентами.

4. Повага: цінування та врахування різноманітних думок та ідей.

Наукові спільноти досягають успіху лише там, де існує повага до членів спільноти та до різноманітних, а іноді й суперечливих думок, які вони висловлюють. Повага в академічних спільнотах є взаємною та вимагає виявлення поваги як до себе, так і до інших. Повага до себе означає чесно вирішувати проблеми. Повага до інших означає цінування різноманітності думок. Грубість, приниження або заважання іншим підривають атмосферу поваги. Викладачі мають виявляти повагу, серйозно ставлячись до ідей своїх студентів та допомагаючи їм їх розвивати, надаючи повний та чесний відгук про їхню роботу та цінуючи їхні погляди. Культивування середовища, в якому всі члени виявляють та користуються повагою, є як індивідуальним, так і колективним обов’язком.

5. Відповідальність: дотримання взаємоузгоджених стандартів.

Відповідальність за дотримання цінностей доброчесності є одночасно індивідуальним обов’язком і спільною турботою. Кожен член академічної спільноти має відповідати за захист цілісності наукової, викладацької та дослідницької діяльності. Бути відповідальним означає протистояти правопорушенням, негативному тиску та бути позитивним прикладом. Своєю чергою виховання відповідальності означає навчитися розпізнавати та протистояти імпульсу до недобросовісної поведінки. Вимагати від себе та інших високих стандартів доброчесності часто є складним завданням та вимагає сміливості.

6. Сміливість: відстоювання цінностей академічної доброчесності.

Відстоювання цінностей, особливо під тиском, вимагає рішучості, відданості та сміливості. Бути сміливим означає діяти відповідно до своїх переконань. Як і інтелектуальні здібності, сміливість може розвиватися лише в середовищі, де вона випробовується. Тому академічні спільноти доброчесності обов'язково включають можливості робити вибір, вчитися на ньому та розвиватися. Отже, члени академічних спільнот повинні навчитися не лише приймати обґрунтовані рішення, але й виявляти сміливість, необхідну для того, щоб дотримуватися своїх рішень діями. Тільки завдяки прояву сміливості можливо створити та підтримувати спільноти доброчесності, достатньо сильні, щоб залишатися відповідальними, надійними, справедливими та чесними незалежно від обставин, з якими вони стикаються [61].

Таким чином, імплементація принципів академічної доброчесності впливає на зміну свідомості, формування життєвих і професійних цінностей, відповідних компетентностей у здобувачів [54, с. 216].

В нормативно-правових документах та публікаціях науковців виділяють види порушень академічної доброчесності. Поділимо їх на три групи:

1. Порушення академічної доброчесності в навчальній діяльності:

1) з боку студентів:

- списування;
- використання додаткових джерел при проходженні різних видів контролю;
- несамостійне виконання завдань;
- пропуск / невідвідування занять без поважної причини;
- здавання тестів / екзаменів третіми особами та ін.

2) з боку викладача:

- необ'єктивне / упереджене оцінювання;
- відсутність критеріїв оцінювання / неоголошення критеріїв оцінювання;
- надмірне навчальне навантаження;

- невиправдана складність навчальних завдань та ін.

2. Порушення академічної доброчесності у науковій діяльності:

- створення та публікація наукових, навчальних та методичних текстів із використанням плагіату;
- фальсифікація / підтасовування експериментальних даних;
- додавання сторонніх осіб до списку авторів, які не внесли належного вкладу та / або фактично не брали участь в отримання результатів;
- наявність великої кількості співавторів однієї публікації, що ускладнює визначення індивідуального внеску кожного;
- привласнення результатів інших наукових груп, в тому числі закордонних;
- схвалення досліджень або дисертаційних робіт по темах, що не мають наукової та практичної цінності та ін.

3. Порушення академічної доброчесності, пов'язані з корупційними діями:

- вимагання або створення умов, за яких студенти змушені надавати гроші, подарунки, особисті послуги;
- виконання за оплату курсових / кваліфікаційних робіт та / або заниження оцінок за такі роботи виконані самостійно;
- примушення здобувачів купувати навчальну та методичну літературу;
- занижування оцінок та примус до додаткових навчальних послуг та консультацій,
- купівля студентами різноманітних витратних матеріалів, канцелярських товарів та ін. [2; 3; 32]

Ще одним розповсюдженим видом порушення академічної доброчесності як серед студентів, так і викладачів у навчальній та науковій діяльності є використання штучного інтелекту (ШІ).

Як справедливо зазначає Г. Ткачук, ШІ, який здатний «обробляти великі обсяги даних та приймати рішення на основі алгоритмів», вимагає від учасників

освітнього процесу відповідального підходу до його використання, що своєю чергою створює необхідність у формуванні етичних норм і цінностей щодо його використання [51]. С. Горчинський, М. Софілканич, І. Горбенко акцентують на ризик збільшення вияву плагіату завдяки використанню ШІ і, відповідно, необ'єктивного оцінювання [9].

Такі проблеми обумовили розробку нормативно-правових документів як в Україні, так і закордоном.

Ще у 2020 році було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, яка визначає стратегічні напрями впровадження та використання технологій ШІ до 2030 року.

Мета Концепції – «визначення пріоритетних напрямів і основних завдань розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, побудови конкурентоспроможної національної економіки, вдосконалення системи публічного управління».

В Концепції визначено основні принципи розвитку та використання ШІ, пріоритетні напрями реалізації. Структура Концепції охоплює дев'ять ключових напрямів державної політики: освіта і професійне навчання; наука; економіка; кібербезпека; інформаційна безпека; оборона; публічне управління; правове регулювання та етика; правосуддя.

Зокрема, в освіти передбачено забезпечення цієї сфери кваліфікованими кадрами [22].

У 2024 було схвалено Концепцію Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року.

Крім пріоритетних сфер, в яких виконуються завдання державної політики щодо розвитку галузі штучного інтелекту, визначених попереднім документом, зазначено і пріоритетні галузі економіки, в яких використовуються технології штучного інтелекту, з-поміж іншого, це і наукова та науково-технічна діяльність. У Концепції визначено один із варіантів шляхів розв'язання проблеми застосування ШІ: комплексний підхід завдяки визначенню заходів,

«спрямованих на стимулювання впровадження технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки з урахуванням потреб та можливостей таких галузей» [23].

У 2025 році закладам вищої освіти було надано практичні Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту. Документ пояснює основні типи інструментів ШІ, містить принципи етичного та відповідального використання системи ШІ у вищій освіті, організаційне впровадження системи ШІ, правові аспекти використання ШІ, а також містить додатки, якими всі учасники освітнього процесу можуть скористатися у своїй діяльності [40].

Проаналізуємо причини розповсюдження академічної недоброчесності. Для здобувачів вищої освіти характерні такі причини:

- недосконалі механізми реагування на неприйнятну в академічному середовищу поведінку;
- велика кількість завдань; та недостатня кількість часу для їх виконання
- невміння працювати з джерелами інформації;
- несформованість навичок пошуку та структурування інформації;
- низький рівень мотивації до навчання
- типові завдання, з якими легко справляється ШІ;
- нерозуміння важливості дотримання принципів академічної доброчесності;
- страх перед неправильним виконанням завдання;
- пошук легких шляхів виконання завдання;
- лінь студентів [2; 9].

І. Алексєєнко виділяє ще прицини недоборочесної поведінки наукових та науково-пежагогічних працівників, зокрема, це адміністративний тиск. Він виявляється в тому, що адміністрація ЗВО стимулюють «кількісні показники активністю публікацій на шкоду якості й оригінальності публікацій, заганяючи науковців в стислі рамки й тотальний контроль». Відповідно науковці подекуди використовують компіляцію джерел та самоплагіат [3, с. 20].

Визначені причини порушення академічної доброчесності, потребують пошуку шляхів подолання нечесності у навчальній та науковій діяльності. Вище ми проаналізували нормативно-правові документи, які сприяють подоланню академічної недоброчесності.

Послуговуючись цими документами ЗВО розробляють власну нормативно-правову базу з урегулювання питань академічної доброчесності, проводять відповідні освітньо-наукові заходи для популяризації академічної доброчесності, надають рекомендації з уникнення випадків плагіату [26].

Звернемося до публікацій науковців, які також пропонують шляхи вирішення проблеми академічної недоброчесності.

Так, М. Дойчик при запровадженні механізмів боротьби з академічною нечесністю акцентує не на покаранні / дисциплінарних заходах, а на інформаційно-просвітницькій та роз`яснювальній роботі. Науковець пропонує формувати у здобувачів вміння відповідально працювати з інформацією та з повагою ставитися до інтелектуальної власності [2, с. 97].

Найефективнішою формою занять для студентської молоді А. Вербицька називає тренінг, оскільки така форма організації навчання передбачає не лише набуття нових теоретичних знань, а й вироблення практичних навичок [7].

Не можна не погодитися із С. Ткачук у тому, що викладач відіграє ключову роль у розвитку академічної доброчесності у студентів. Зокрема, справедливе оцінювання практичних завдань, рефератів, курсових робіт стимулює дотримання принципів академічної етики та підвищує мотивацію до навчання. Окрім цього, сформовані у здобувачів навички аналізу наукової літератури, формулювання висновків, сприятимуть в подальшому успішному написанню тез, наукових статей, кваліфікаційних робіт [52].

Важливим є і включення у робочі програми / силабуси освітніх компонент модулів або тем, які пояснюють необхідність відповідального використання сучасних технологій, в тому числі і ШІ; розробка викладачами таких завдань, виконання яких потребує аналітичних здібностей, щоб мінімізувати можливість використання ШІ [6]; прищеплення звички самостійної перевірки власних

наукових робіт самими студентами [11].

Автори методичних рекомендацій «Академічна доброчесність у середній освіті» пропонують етапи формування культури доброчесного навчання, які є актуальними і для ЗВО, а саме:

1. Розуміння педагогами сутності академічної доброчесності, знання відповідних вимог законодавства та внутрішніх нормативних документів, впровадження доброчесних методів навчання, які сприятимуть засвоєнню відповідних норм і формуванню культури академічної доброчесності.

2. Прийняття політики академічної доброчесності шляхом дотримання правил цитування джерел при використанні чужих освітніх матеріалів; розроблення ефективних підходів до оцінювання навчальних досягнень здобувачів з урахуванням їхнього індивідуального прогресу; забезпечення прозорості та доступності критеріїв оцінювання; створення завдань, які унеможливлюють списування та інші прояви нечесної поведінки; демонстрацію педагогами особистого прикладу доброчесної поведінки та ін.

3. Підтримка дотримання принципів академічної доброчесності шляхом залучення здобувачів до створення внутрішніх нормативних документів, що регламентують академічну доброчесність; мотивації до доброчесної поведінки шляхом роз’яснення її переваг; навчання здобувачів правилам етичної поведінки під час виконання завдань; формування відповідальності за недоброчесні вчинки; розвиток самостійності та вміння аргументовано висловлювати власну думку тощо [1, с. 30-32].

Корисними порадами щодо формування культури академічної доброчесності у закладах вищої освіти є й такі:

- контроль упередженості та розкриття конфліктів інтересів [17];
- прозорі процеси формування конкурсних комісій, критеріїв відбору та проведення відбіркових конкурсів на посаду [10, с. 100].
- надання підтримку тим, хто дотримується політик та підтримує стандарти;
- бути в курсі поточних розробок у технологіях та освітній практиці,

щоб передбачати підвищені ризики та вирішувати потенційні проблеми [61] та ін.

О. Бернацський обґрунтовує необхідність громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності. Під поняттям громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності автор розуміє «організаційно оформлену діяльність, що здійснюється громадськими об'єднаннями та іншими інститутами громадянського суспільства згідно з положеннями норм Конституції України, законів України, інших нормативно-правових актів та з дотриманням ними державної дисципліни у вказаній сфері» [5].

Суб'єктами громадського контролю можуть бути інституційні структури суспільства та особи, які проявляють громадянську свідомість і активність.

Науковець зазначає, що громадський контроль у сфері академічної доброчесності є важливим як для суспільства, так і для держави, оскільки сприяє дотриманню законів і захисту прав громадян. Він стимулює державну владу до вдосконалення, забезпечуючи відповідальність посадових осіб і відкритий діалог щодо стратегії розвитку країни. До основних механізмів громадського контролю О. Бернацський відносить медіа, які формують суспільну думку через поширення інформації, та суспільний моніторинг, що включає аналіз документів, спостереження та експертні опитування. Ще одним ефективним інструментом є громадська експертиза, яка дозволяє неурядовим організаціям оцінювати державні практики з позиції суспільного інтересу. Ці механізми дають можливість громадськості впливати на формування та реалізацію політики у сфері академічної доброчесності [5].

Таким чином, академічна доброчесність є невід'ємною складовою вищої освіти та наукових досліджень та виступає важливим чинником якості освіти. Наявне нормативно-правове забезпечення в Україні створює необхідні передумови для ефективного впровадження принципів академічної доброчесності в освітній процес. Водночас сучасні виклики потребують постійного оновлення підходів, методів навчання та формування етичної культури серед усіх учасників освітнього процесу. Лише цілісна, послідовна й

орієнтована на довготривалий результат політика сприятиме формуванню стійких практик академічної доброчесності.

1.3 Досвід підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування культури академічної доброчесності в Україні

Сучасний освітній процес орієнтований на підготовку фахівців, які не лише володіють необхідними знаннями та навичками, але й здатні до безперервного особистісного та професійного самовдосконалення. Одним із актуальних завдань вищої освіти є розвиток у студентів здатності до самостійного навчання, відповідального ставлення до освітнього процесу та залучення до наукової діяльності. Академічна культура та академічна доброчесність у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів відіграє важливу роль у становленні моральних якостей і фахової компетентності здобувачів.

Зокрема, О. Цюняк наголошує на важливості «забезпечення високої якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти з упровадженням принципів академічної доброчесності» [54, с. 217].

З метою виявлення вимог та принципів, що регламентують дотримання та формування культури академічної доброчесності у процесі підготовки педагогів, здійснимо аналіз чинних нормативно-правових документів, які стосуються формування академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів.

Так, відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024) в розділі «Опис трудових функцій» зазначено, що їх виконання базується на ціннісних орієнтирах, де, з-поміж іншого, визначено «формування нетерпимості до корупції, дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності». Зокрема, в описі трудової функції А (А3 Інформаційно-цифрова компетентність) зазначено, що вчитель має знати «Вимоги

законодавства щодо академічної доброчесності й використання об'єктів авторського права; мережевий етикет у професійній діяльності; дотримуватись академічної доброчесності під час створення й використання електронних (цифрових) освітніх ресурсів, вимог законодавства щодо захисту авторського права, а також вживати заходів щодо захисту власних авторських прав» [38].

В трудовій функції Д «Безперервний професійний розвиток» також наголошено на важливості загалом виявляти самостійність та академічну доброчесність у своїй професійної діяльності.

До того ж в Стандарті наголошено, що вчитель має навчати здобувачів освіти критично оцінювати інформацію, зокрема визначати достовірність і надійність джерел, розуміти, як інформаційний вплив може формувати їхню свідомість, поведінку та впливати на процес прийняття рішень. Важливим завданням педагога є також формування в учнів усвідомленого ставлення до цифрової гігієни [38].

Отже, педагог має не лише сам дотримуватись відповідних норм, а й активно ініціювати й проводити просвітницькі заходи, спрямовані на популяризацію безпечної та відповідальної поведінки в цифровому середовищі серед усіх учасників освітнього процесу

У чинному Стандарті вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України № 357 від 23.03.2021) дотичними до проблеми нашого дослідження можна визначити такі загальні компетентності, які мають бути сформовані у випускника:

- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 6);
- здатність діяти соціально відповідально і свідомо (ЗК 7);
- здатність діяти на основі етичних міркувань (ЗК 8) та ін.

В описі спеціальних (фахових) компетентностях (СК-2, СК-6, СК-8) виділимо такі аспекти:

- здатність орієнтуватися в інформаційному просторі;
- здатність розвивати в молодших школярів критичне мислення та

формувати ціннісні орієнтації, що є основою академічної доброчесності;

- уміння застосовувати методи наукового дослідження з урахуванням етичних норм та ін. [48]

На підставі наказу МОН України від 13.06.2024 р. за № 842 «Про внесення змін до деяких стандартів вищої освіти» до переліку загальних компетентностей було внесено таку: «здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу недопустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності» (ЗК 9) та програмний результат навчання «Знати основи запобігання корупції, суспільної та академічної доброчесності на рівні, необхідному для формування нетерпимості до корупції та проявів не доброчесної поведінки серед здобувачів освіти та вміти застосовувати їх в професійній діяльності» (ПРН 17) [35].

Що стосується Стандарту вищої освіти для другого (магістерського) рівня вищої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України № 480 від 08.04.2024), то наразі в описі компетентностей не дуже чітко прописуються вимоги щодо академічної доброчесності. Максимально дотичними є такі аспекти (СК 3, СК 6):

- здатність застосовувати ІКТ в організації наукового процесу у сфері початкової освіти;
- здатність управляти освітнім процесом з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності.

Разом з тим у вимогах до кваліфікаційної роботи чітко зазначено: «У кваліфікаційній роботі не повинно бути академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації» [49].

Деякі ЗВО в межах своєї автономії до переліку вводять власні компетентності та / або ПРН, які стосуються академічної доброчесності, наприклад: ПРН 09 – Дотримуватися основних принципів академічної доброчесності в процесі здобуття вищої освіти та в майбутній професійній діяльності (Маріупольський державний університет, ОПП «Початкова освіта», 2024); ПРН 08 – Усвідомлювати сутність, способи організації наукової діяльності відповідно до принципів академічної доброчесності, розуміти

важливість упровадження наукових розробок в освітній процес початкової освіти та оцінювати власні можливості щодо їх використання в практичній діяльності (Запорізький національний університет, ОПП «Початкова освіта», 2025).

Отже, на основі Стандартів вищої освіти кожен заклад вищої освіти, розробляє власні освітньо-професійні програми. Розглянемо деякі з них (текст освітньо-професійних програм за 2024 рік (спеціальність 013 Початкова освіта) та за 2005 рік (спеціальність А3 Початкова освіта) було взято із офіційних сайтів ЗВО).

Так, в переважній більшості проаналізованих нами бакалаврських програмах наявний відповідний освітній компонент, зокрема:

- ОК «Основи науково-педагогічних досліджень та академічна доброчесність» (Приватна установа «Заклад вищої освіти «Міжнародний гуманітарно-педагогічний інститут «Бейт-Хана», ОПП «Початкова освіта», 2025);
- ОК «Академічна культура» (Український державний університет імені Михайла Драгоманова, ОПП «Початкова освіта», 2025);
- ОК «Основи наукових досліджень» (Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, ОПП «Початкова освіта», 2025; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, ОПП «Початкова освіта», 2025);
- ОК «Основи педагогічних досліджень» (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, ОПП «Початкова освіта», 2025);
- ОК «Основи наукових досліджень у початковій освіті» (Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, ОПП «Початкова освіта», 2025);
- ОК «Основи науково-педагогічних досліджень» (КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, ОПП «Початкова освіта», 2025);

- ОК «Основи академічного письма» та «Основи наукових досліджень» (Бердянський державний педагогічний університет, ОПП «Початкова освіта», 2024) та ін.

В певних ЗВО, наприклад, у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (Освітня програма «Початкова освіта» (2024) основи педагогічних досліджень є розділом ОК «Загальнопедагогічні основи професійної діяльності».

Крім цього в деяких ЗВО в змісті ОПП окремо зазначено певні аспекти, що стосується академічної доброчесності, до прикладу:

1. Приватна установа «Заклад вищої освіти «Міжнародний гуманітарно-педагогічний інститут «Бейт-Хана», ОПП «Початкова освіта», 2025

У розділі 3 «Вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти» ОПП зазначено, що дотримання принципів академічної доброчесності усіма учасниками освітнього процесу забезпечується шляхом нормативного регулювання, зокрема через розробку та впровадження відповідного Положення. Для популяризації засад академічної доброчесності Положення оприлюднюється на офіційному вебсайті закладу освіти, а також проводяться просвітницькі заходи для здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників. Контроль за дотриманням академічної доброчесності включає обов’язкову перевірку курсових робіт студентів на наявність академічного плагіату, а також вибіркову експертизу наукових праць викладачів.

2. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, ОПП «Початкова освіта», 2024

У розділі «Внутрішнє забезпечення якості освіти» наголошено, що у закладі функціонує система внутрішнього забезпечення якості освіти, яка передбачає, з-поміж іншого, забезпечення дотримання норм академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу шляхом створення дієвої системи попередження та виявлення академічного плагіату.

3. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, ОПП «Початкова освіта», 2025

У Розділі VII «Вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості освіти» зазначено, що університетська система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти базується на ключових засадах, зокрема, академічна свобода, автономність, відкритість до інновацій та ін. Серед основних процедур і механізмів, що реалізуються в межах цієї системи, важливе місце займають заходи щодо дотримання академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу. Наприклад, впроваджено ефективну систему запобігання та виявлення академічного плагіату як серед здобувачів освіти, так і серед науково-педагогічних працівників.

Що стосується магістерських програм, то цілком закономірно, що в кожному закладі вищої освіти передбачено відповідний освітній компонент, який спрямований на формування в здобувачів необхідних знань, умінь і навичок для підготовки та написання кваліфікаційної роботи магістра. Цей компонент включає опанування методології наукових досліджень, ознайомлення з вимогами до академічної доброчесності, розвиток аналітичного мислення та вміння самостійно працювати з науковими джерелами. Назви такої навчальної дисципліни мають такі варіанти:

- Організація наукових досліджень
- Методологія та організація науково-педагогічних досліджень
- Академічне письмо
- Методологія та організація наукових досліджень у початковій освіті
- Методологія наукових досліджень та академічна доброчесність та ін.

Також в магістерських ОПП акцентовано на вимогах до кваліфікаційних робіт. Розглянемо приклади. Так, у Маріупольському державному університеті (ОПП «Початкова освіта», 2024) зазначено, що з метою недопущення випадків академічного плагіату та неправомірних текстових запозичень, результати наукових досліджень, викладені у кваліфікаційних роботах здобувачів вищої освіти, обов’язково проходять перевірку на наявність академічного плагіату відповідно до вимог Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в кваліфікаційних роботах здобувачів вищої освіти Маріупольського

державного університету. Після захисту кваліфікаційна робота підлягає оприлюдненню в електронному репозиторії університету. У випадку, якщо робота містить відомості з обмеженим доступом, її оприлюднення здійснюється згідно з чинними вимогами законодавства.

Більшість ЗВО мають приблизно однакове формулювання вимог до кваліфікаційної роботи, узгоджене з відповідним Стандартом вищої освіти, а саме: у кваліфікаційній роботі не допускаються випадки академічного плагіату, фальсифікації чи фабрикації даних. Після захисту кваліфікаційна робота повинна бути оприлюднена на офіційному вебсайті або в репозиторії закладу вищої освіти. Так зазначено в ОПП «Початкова освіта» Мукачівського державного університету, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та ін.

Для аналізу змісту освітніх компонентів навчальних дисциплін, пов’язаних з тематикою нашого дослідження, було взято робочі програми / силабуси 2022-2024 років, що наявні у відкритому доступі. В таблиці 1.1 подано назву закладу вищої освіти, назву освітнього компонента, що вивчається на бакалаврському рівні студентів освітньої програми «Початкова освіта» та тематику, що дотична до академічної доброчесності.

Таблиця 1.1 – Тематика освітніх компонентів (бакалаврський рівень)

№ з/п	Назва ЗВО	Назва освітнього компоненту	Тема
1	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	Основи наукових досліджень	Зміст поняття академічна доброчесність. Різновиди академічної нечесності
2	Національний пед. університет імені М. П. Драгоманова	Основи науково-пед. досліджень у поч. школі	Оформлення результатів наук. дослідження. Наук. етика та акад. доброчесн.

Продовження таблиці 1.1

3	Волинський національний університет імені Лесі Українки	Основи науково-педагогічних досліджень	Навчально-дослідна та науково-дослідна діяльність здобувачів вищої освіти. Основи академічного письма та академічної доброчесності.
4	Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова	Основи науково-педагогічних досліджень у початковій школі	Оформлення результатів наукового дослідження. Наукова етика та академічна доброчесність.
5	Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка	Основи наукових досліджень у початковій освіті	Робота з інформаційними джерелами та основи академічної доброчесності
6	Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника	Основи педагогічних досліджень	Наука та суспільство. Політика академічної доброчесності у ЗВО

Крім означеної тематики в деяких робочих програмах / силабусах представлено деталізований зміст лекцій, до прикладу, в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини на ОК «Основи наукових досліджень» здобувачів вивчають:

- Визначення академічної доброчесності у контексті поняття академічної культури.
- Фундаментальні цінності академічної доброчесності.
- Причини порушення академічної доброчесності.
- Основні різновиди академічної нечесності.

- Штучний інтелект в освіті та використання без порушень принципів академічної доброчесності.

Зазначено і зміст практичних завдань, наприклад: визначити пропозиції дослідників щодо шляхів усунення академічної недоброчесності; описати психологічні причини порушення академічної доброчесності; визначити перспективи використання штучного інтелекту в освіті та ін.

У робочій програмі ОК «Основи науково-педагогічних досліджень у початковій школі», що вивчається у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова здобувачі знайомляться з такими темами:

- Академічна доброчесність та науковий плагіат.
- Поняття академічної доброчесності відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту».
- Основні види порушень академічної доброчесності.
- Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності у ЗВО України.
- Академічна відповідальність.
- Поняття плагіату. Його види та способи уникнення.

В Ужгородському національному університеті в тематиці дисципліни «Основи педагогічних досліджень», що є вибірковою, тематика загалом відсутня, проте зазначено, що у результаті вивчення цього ОК студенти повинні знати, з-поміж іншого, «принципи і норми академічної доброчесності».

Разом з тим ми не побачили відповідної тематики в силабусі ОК «Організація науково-дослідної роботи здобувача спеціальності «Початкова освіта» Національного університету «Острозька академія». А в силабусі ОК «Основи наукових досліджень та моніторинг якості освіти» Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» максимально дотичними темами в межах нашої проблеми є тільки такі: особливості оформлення та подання патентно захищеної інформації; загальні правила цитування та посилання на використані джерела.

В таблиці 1.2 відповідно подано інформацію для ОПП «Початкова освіта»

магістерського рівня.

Таблиця 1.2 – Тематика освітніх компонентів (магістерський рівень)

№ з/п	Назва ЗВО	Назва освітнього компоненту	Тема
1	Західноукраїнський національний університет	Методологія наукових досліджень	Академічна доброчесність у процесі виконання наукових досліджень
2	Волинський нац. університет імені Лесі Українки	Методологія наукових досліджень	Академічна доброчесність у процесі виконання наукових досліджень
3	Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка	Технології педагогічних досліджень та моніторингу в початковій освіті	Академічна доброчесність
4	Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка	Методологія та організація наукових досліджень	Поняття академічної доброчесності, фундаментальні цінності і принципи її забезпечення
5	Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені Степана Дем’янчука	Методологія і організація науково-педагогічних досліджень та академічна доброчесність	Академічна доброчесність як дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти. Шляхи боротьби з плагіатом

Достатньо докладно в силабусі ОК «Технології педагогічних досліджень та моніторингу в початковій освіті» Сумського державного педагогічного

університету імені А. С. Макаренка прописані питання, що розглядаються на відповідній лекції. Так, здобувачі вивчають: «Сутність академічної доброчесності. Академічна доброчесність в законодавстві. Порушення академічної доброчесності. Академічна відповідальність та її види».

Детально розписано питання тем ОК «Методологія і організація науково-педагогічних досліджень та академічна доброчесність» у Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені Степана Дем'янчука. Крім загальних питань, які стосуються академічної доброчесності, зазначено, що студенти в межах цього курсу знайомляться з Положенням «Кодекс академічної доброчесності» та «Про протидію плагіату в університеті» цього ЗВО, а також з розробкою політики забезпечення академічної доброчесності в українській вищій школі: концепція В. Сичика.

Натомість в силабусі «Методологічний практикум із педагогічних досліджень» Національного університету «Острозька академія» окрема тема відсутня.

На жаль, в більшості ЗВО доступ до силабусів / робочих програм є закритий, що не дає можливості зробити більш ґрунтовний аналіз відповідних ОК, проте можемо зробити такі висновки: теми щодо академічної доброчесності в переважній більшості закладів освіти вивчаються; недостатньо приділено уваги зарубіжному досвіду та використанню штучного інтелекту.

Аналіз публікацій сучасних дослідників показує актуальність проблеми формування академічної доброчесності майбутніх вчителів початкових класів, оскільки педагоги, мають формувати академічну етику та культуру, починаючи з молодшого шкільного віку [4, с.86].

Так, О. Попадич справедливо зауважує, що саме від учителя значною мірою залежить мотивація учнів до навчання, рівень сформованості ключових компетентностей і вмінь, а також створення сприятливого освітнього простору як у школі, так і поза її межами. При цьому здатність діяти чесно, відповідально, з повагою ставитися до поглядів інших і дотримуватися норм академічної етики є невід'ємними складниками академічної доброчесності та важливими

елементами професійної компетентності майбутнього педагога [30, с. 177]

Н. Калита та М. Пантюк зазначають, що розвиток академічної доброчесності в майбутніх учителів початкової школи є складним процесом, що вимагає інтегрованого підходу. Вони переконують, що гармонійне поєднання теоретичних знань, практичного досвіду та моральних принципів сприяє не лише професійному зростанню педагогів, а й формує сприятливе етичне середовище в освітніх установах. Системна підтримка цього напряму забезпечує підготовку свідомих, відповідальних і доброчесних фахівців, які зможуть стати зразком для наступних поколінь учнів [18, с. 16].

На думку О. Попадич, недостатня кількість практик, спрямованих на розвиток самостійності, критичного мислення й творчого підходу, ускладнює формування академічної доброчесності. Адже саме ці вміння, на думку науковиці, є фундаментом відповідального ставлення до навчання та здатності до постійного самовдосконалення. О. Попадич стверджує, що академічна доброчесність не обмежується лише знанням і дотриманням правових норм у професійній діяльності педагога – вона також сприяє творчому використанню знань і розкриттю потенціалу майбутнього вчителя. Її розвиток має базуватись на суб'єктній позиції студента, коли він перестає бути пасивним об'єктом освітнього процесу, а стає його активним учасником, здатним до самостійного мислення, прийняття рішень і відповідальності за власне професійне зростання [30, с. 178].

К. Шамунова наголошує на важливості формування академічної доброчесності під час педагогічної практики. Науковиця зауважує, що в період практики поглиблюються теоретичні знання, удосконалюються методичні вміння, формуються навички практичної роботи та особистісні якості майбутнього вчителя, що мають значення для професії. Крім того, створюються передумови для формування індивідуального методичного підходу майбутнього вчителя [55].

Своєю чергою Г. Ткачук торкається проблеми формування етичної компетентності майбутнього учителя у процесі використання технологій

штучного інтелекту. Так, дослідниця акцентує на тому, що вчитель має володіти знаннями про етичне використання інформаційних технологій, зокрема щодо конфіденційності, авторських прав і відповідальності за контент. Він повинен розуміти принципи роботи штучного інтелекту та вміти пояснювати їх учням, щоб запобігати маніпуляціям і зловживанням. Учитель, доводить Г. Ткачук, має формувати в учнів розуміння важливості безпеки та відповідального ставлення до персональних даних. Важливо навчати учнів ставити під сумнів інформацію, виявляти упередження в алгоритмах та оцінювати етичні наслідки використання технологій. Етичне виховання учнів може здійснюватися через обговорення, кейси та рольові ігри. Відповідно сам учитель повинен демонструвати етичну поведінку, бути прикладом відповідальності та доброчесності [51].

Отже, академічна доброчесність є не лише основою професійної діяльності майбутнього вчителя, а й важливою складовою його особистої відповідальності перед суспільством. Вона має ключове значення для реалізації місії педагога, адже забезпечує формування відповідальної поведінки не лише під час навчання у закладі вищої освіти, а й у подальшій професійній діяльності, зокрема, у навчанні молодших школярів принципам академічної доброчесності. Аналіз чинних нормативних документів, освітньо-професійних програм, робочих програм / силабусів свідчить про потребу системного підходу до формування академічної доброчесності в майбутніх педагогів. Цей процес має бути інтегрованим у всі етапи професійної підготовки, починаючи з перших років навчання. Академічна доброчесність повинна розглядатися як складова загальних і фахових компетентностей майбутніх учителів. Створення навчального середовища, побудованого на принципах чесності, відповідальності та поваги до інтелектуальної власності, є запорукою якісної освіти. Саме такі підходи сприятимуть підготовці висококваліфікованих, доброчесних і етично відповідальних фахівців у сфері початкової освіти.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

2.1 Діагностика сформованості культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що актуальність проблеми сформованості культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів зумовлена сучасними вимогами до підготовки педагога як носія високих морально-етичних цінностей. Майбутні педагоги повинні не лише дотримуватися норм академічної культури у власній навчальній та науковій діяльності, а й бути здатними формувати відповідні цінності у своїх вихованців. Для цього необхідним є цілеспрямоване вивчення рівня сформованості культури академічної доброчесності у здобувачів – майбутніх учителів початкових класів. Таким чином, діагностика постає важливим етапом у науковому обґрунтуванні шляхів підвищення рівня академічної культури майбутніх учителів початкової школи.

Схарактеризуємо критерії, показники та рівні сформованості культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів. На підставі наукових джерел нами було визначено етично-ціннісний, когнітивний та діяльнісний критерій.

Так, етично-ціннісний критерій оцінює сформованість морально-етичних орієнтацій та педагогічних цінностей та включає:

- усвідомлення значення академічної доброчесності як професійної та суспільної цінності;
- наявність стійких морально-етичних переконань щодо

недопустимості порушень академічної доброчесності;

- виявлення поваги до прав інтелектуальної власності;
- прояв професійної етики у взаємодії з викладачами, однокурсниками, дітьми та батьками;
- розуміння важливості соціальної відповідальності в освітній діяльності;
- відповідальність за результати власної діяльності, здатність до самоконтролю й рефлексії.

Когнітивний критерій оцінює обсяг знань і розуміння норм академічної доброчесності, а саме:

- обізнаність із нормативно-правовими документами, що регулюють академічну доброчесність в освіті;
- знання основних принципів академічної доброчесності;
- розуміння видів порушень академічної доброчесності та усвідомлення їх наслідків;
- знання вимог до оформлення письмових робіт, цитування, посилань тощо.

Діяльнісний критерій характеризує практичну реалізацію знань і цінностей у навчальній діяльності та під час проходження педагогічної практики, що включає:

- дотримання принципів академічної доброчесності під час виконання навчальних завдань;
- використання коректного цитування та посилань у письмових роботах;
- уміння розрізняти коректне та некоректне використання джерел інформації;
- відмова від плагіату, списування, фальсифікації результатів;
- ініціативність у просуванні ідей академічної доброчесності серед одногрупників;
- самостійне вирішення навчальних завдань без використання

заборонених джерел.

Визначені критерії та показники дають підстави схарактеризувати рівні сформованості культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів – високий, середній, низький.

Так, маючи високий рівень сформованості культури академічної доброчесності здобувач глибоко усвідомлює академічну доброчесність як ключову професійну та суспільну цінність, має стійкі моральні переконання щодо недопустимості порушень; активно дотримується етичних норм, демонструє повагу до прав інтелектуальної власності в будь-якій діяльності, поводиться етично у всіх міжособистісних і професійних взаємодіях, повністю усвідомлює власну соціальну відповідальність як майбутній педагог, характеризується високим рівнем саморефлексії, відповідальності за власну діяльність. Такий студент ґрунтовно знає норми та принципи академічної доброчесності, володіє відповідною термінологією, добре орієнтується в нормативно-правових актах з питань академічної доброчесності, вміє чітко розрізняти види порушень і розуміє їхні наслідки, впевнено володіє правилами оформлення письмових робіт, цитування та посилання. До того ж він завжди дотримується принципів академічної доброчесності під час навчальної діяльності та практики, послідовно використовує коректні цитування, джерела, не допускає порушень; самостійно виконує завдання, не вдаючись до сторонньої допомоги або неетичних практик; активно популяризує принципи академічної доброчесності серед одногрупників, проявляє ініціативу щодо впровадження етичних практик у навчальному середовищі.

Середній рівень сформованості культури академічної доброчесності характеризується тим, що здобувач розуміє значення академічної доброчесності, проте не завжди послідовно виявляє це в поведінці, має базові морально-етичні переконання, але може коливатись у складних ситуаціях; зазвичай демонструє повагу до прав інтелектуальної власності, але іноді припускається неусвідомлених порушень; поводиться етично у типових ситуаціях, але потребує підтримки у складних професійних дилемах; частково усвідомлює

соціальну відповідальність, рефлексія наявна, але не завжди глибока. Здобувач, на такому рівні сформованості культури академічної доброчесності, має загальне уявлення про академічну доброчесність та її норми; обізнаний із нормативною базою, але не завжди може застосувати знання на практиці; орієнтується в основних видах порушень, але не завжди розуміє межі дозволеного; знає вимоги до оформлення робіт, проте часом потребує консультацій або допускає неточності. Як правило, такий студент дотримується норм академічної доброчесності, але іноді припускається несуттєвих порушень через неуважність або недостатнє розуміння; використовує цитування, однак із помилками або неповно; може виконувати завдання самостійно, але не виключає звернення до заборонених джерел у складних випадках; пасивно ставиться до просування доброчесності, рідко ініціює її обговорення в колективі.

Маючи низький рівень сформованості культури академічної доброчесності майбутній учитель слабко усвідомлює значення академічної доброчесності як професійної цінності; його етичні переконання нестійкі або формальні, може проявляти байдужість до прав інтелектуальної власності; він порушує норми педагогічної етики у спілкуванні та взаємодії, ігнорує соціальну відповідальність, не виявляє здатності до рефлексії або самоконтролю. Крім того має поверхневі або фрагментарні знання про академічну доброчесність, не знає або плутає принципи та норми академічної доброчесності, не орієнтується в нормативних документах та не володіє правилами оформлення робіт або часто їх порушує. Здобувач регулярно допускає порушення академічної доброчесності, не дотримується вимог до цитування і використання джерел, часто вдається до нечесних способів виконання завдань; не виявляє ініціативи в дотриманні доброчесності, не демонструє прагнення до самостійності у навчанні.

Для визначення рівня сформованості культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів було дібрано такий інструментарій:

1) Етично-ціннісний критерій:

- методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича (додаток А);

- тест «Професійна відповідальність майбутнього вчителя» О. Костенко

(додаток Б) [24;

- рівневі шкали оцінки потенційної готовності педагога до професійної праці і оцінка процесу його діяльності (додаток В) [29];

- анкета на визначення рівня мотивації студента стати педагогом (за Т. Опалюк), адаптована (О. Малихіним, І. Ліпчевською) для анкетування майбутніх учителів початкової школи (додаток Г).

2) Когнітивний критерій:

- анкета «Виявлення поширеності випадків академічної нечесності у закладі вищої освіти» Д. Сопової (додаток Д);

- авторська анкета «Що ви знаєте про академічну доброчесність?» (додаток Е).

3) Діяльнісний критерій

- аналіз результатів звітів на антиплагіат: практичні завдання, конспекти уроків з практики, курсові роботи, магістерські роботи тощо.

Проаналізуємо запропонований інструментарій та результати діагностики. Вивчення рівня сформованості культури академічної доброчесності було здійснено на базі Запорізького національного університету. В дослідження взяли участь 45 здобувачів денної та заочної форми здобуття освіти, з них, 32 студентів, що навчаються на бакалаврському рівні, та 13 студенів, що навчаються на магістерському рівні.

Методика «Ціннісні орієнтації» була розроблена Мілтоном Рокичем для вивчення ціннісної сфери особистості. Вона дає змогу дослідити, які смисли, переконання та життєві принципи є для людини найважливішими. Центральним завданням методики є визначення ієрархії цінностей шляхом ранжування запропонованих варіантів. Дослідження охоплює дві групи цінностей: термінальні, що відображають кінцеві цілі життя, та інструментальні, які стосуються способів і засобів досягнення цих цілей. Такий поділ дозволяє комплексно розглядати як уявлення людини про бажане майбутнє, так і її підходи до реалізації власних прагнень. Процедура передбачає роботу з набором карток, на яких записані різні цінності, які респондент розташовує за ступенем

їх значущості. Результати дослідження показують не лише домінуючі орієнтири, а й внутрішню логіку їх поєднання. Методика дозволяє виявити групування цінностей за певними сферами життя – професійною, особистою, соціальною чи духовною.

Важливою перевагою методики є її універсальність, зручність використання і відносна простота в обробці даних. Додатковою цінністю є можливість отримання не лише кількісних, а й якісних результатів через аналіз угруповань цінностей та індивідуальної логіки їх структурування.

Результати ранжування термінальних цінностей (табл. 2.1) свідчать, що для студентів пріоритетними є особистісні та сімейні орієнтири – здоров'я, любов, матеріальна забезпеченість і щасливе сімейне життя.

Таблиця 2.1 – Ранжування термальних цінностей

1)	здоров'я (фізичне і психічне)
2)	любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною)
3)	матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних утруднень)
4)	наявність гарних і вірних друзів
5)	розваги (приємний, необтяжливий плин часу, відсутність обов'язків)
6)	щасливе сімейне життя
7)	розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне удосконалювання)
8)	цікава робота
9)	пізнання (можливість розширення свого утворення, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток)
10)	активне діяльне життя (повнота й емоційна насиченість життя)
11)	життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом)
12)	краса природи і мистецтва
13)	суспільне визнання (повага навколишніх, колективу, товаришів по роботі)

Продовження таблиці 2.1

14)	впевненість у собі (внутрішня гармонія, воля від внутрішніх протиріч, сумнівів)
15)	продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей)
16)	творчість (можливість творчої діяльності)
17)	щастя інших (добробут, розвиток і удосконалювання інших людей, усього народу, людства в цілому)
18)	воля (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)

Висока значущість дружби та розваг демонструє прагнення молоді до гармонії між серйозними життєвими цілями та потребою у невимушеному спілкуванні й відпочинку. Значне місце займають цінності розвитку, цікавої роботи й пізнання, що підтверджує орієнтацію на самореалізацію та професійне зростання. Водночас меншого значення набули суспільне визнання та продуктивне життя, що вказує на переважання внутрішньоособистісних потреб над соціальною престижністю.

Результати діагностики інструментальних цінностей засвідчують, що для студентів найбільш значущими є чесність, освіченість, незалежність і відповідальність, що вказує на орієнтацію на моральні норми, інтелектуальний розвиток та самостійність у діях (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Ранжування інструментальних цінностей

1)	чесність (правдивість, щирість)
2)	освіченість (широта знань, висока загальна культура)
3)	незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче)
4)	відповідальність (почуття обов’язку, уміння дотримувати слова)
5)	життєрадісність (почуття гумору)
6)	вихованість (гарні манери)
7)	сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів

Продовження таблиці 2.2

8)	терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їхні помилки й обмани)
9)	тверда воля (уміння настояти на своєму, не відступати перед труднощями)
10)	високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання)
11)	раціоналізм (вміння реалістично і логічно мислити, приймати обмірковані, раціональні рішення)
12)	ретельність (дисциплінованість)
13)	непримиренність до недоліків у собі й інших
14)	самоконтроль (стриманість, самодисципліна)
15)	акуратність (охайність), уміння тримати в порядку речі, порядок у справах
16)	ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)
17)	чуйність (дбайливість)
18)	широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати смаки, звичаї, звички інших)

Високі позиції життєрадісності та вихованості демонструють прагнення молоді до гармонійного спілкування й позитивних міжособистісних відносин. Важливе місце займають сміливість, терпимість і тверда воля, що свідчить про цінність самоствердження та вміння відстоювати власну позицію при збереженні поваги до інших. Порівняно нижчі місця таких цінностей, як непримиренність, самоконтроль чи акуратність, можуть вказувати на меншу орієнтацію на сувору дисципліну й формальну організованість.

Тест «Професійна відповідальність майбутнього вчителя» (О. Костенко) спрямований на вивчення ставлення студентів педагогічних спеціальностей до своєї майбутньої професії. Він досліджує рівень професійної відповідальності, мотивації до навчання та готовності до педагогічної діяльності. Основним завданням тесту є виявлення, наскільки свідомо майбутній учитель ставиться до

навчального процесу та педагогічних обов’язків. Тест включає 14 запитань, які стосуються ставлення до професії, відвідування занять, підготовки до практичних робіт, використання літератури, участі в науковій і творчій діяльності. Кожне запитання має три варіанти відповідей, що відображають різний рівень відповідальності студента. Така структура дозволяє оцінити індивідуальну мотивацію, навчальну активність, дисциплінованість і соціальну залученість майбутнього педагога. За результатами відповідей визначається рівень професійної відповідальності: високий, вище середнього, середній або низький. Характер запитань є діагностичним і пов’язаний з оцінкою поведінкових проявів та ставлення до обов’язків. Отримані результати допомагають простежити готовність студента до свідомого виконання професійних функцій.

Результати тестування (табл. 2.3) засвідчують, що більшість студентів (82,2%) продемонстрували рівень професійної відповідальності від середнього до вище середнього, що в цілому вказує на сформовану мотивацію до навчання та позитивне ставлення до педагогічної діяльності. Проте лише 6,7% респондентів досягли високого рівня професійної відповідальності. Найчисленнішою є група зі середнім рівнем (42,2%), що вказує на потребу у додатковій педагогічній підтримці та стимулюванні професійної активності. Наявність 11,1% студентів із низьким рівнем відповідальності вказує на певні ризики у формуванні професійної культури майбутніх педагогів.

Таблиця 2.3 – Результати діагностики професійної відповідальності майбутнього вчителя

Рівень	Кількість (у %)
Високий	6,7
Вище середнього	40,0
Середній	42,2
Низький	11,1

Рівневі шкали оцінки потенційної готовності педагога до професійної діяльності та процесу його роботи відображають багатовимірну структуру

професійної компетентності вчителя. Методика дозволяє оцінити як внутрішню мотивацію і ставлення педагога до змін у сучасній школі, так і його технічну та методичну підготовку. Важливим аспектом є також уміння планувати діяльність, прогнозувати результати та організовувати освітній процес. Значна увага приділяється позаурочній виховній діяльності та здатності педагога підвищувати власний професійний рівень. Окремим блоком виступає оцінка моральних якостей, дотримання етичних норм, що є важливим в контексті нашого дослідження, та культурних інтересів учителя. Важливим компонентом є також здатність до колективної роботи, взаємодії з колегами та участі в громадській діяльності. Шкали охоплюють як організаційно-практичні, так і особистісно-мотиваційні характеристики педагога, що дозволяє отримати цілісне уявлення про його готовність до роботи. У структурі оцінювання передбачено чотири рівні – оптимальний, допустимий, критичний і недопустимий, які визначають якісну характеристику діяльності та відповідний діапазон балів. Методикою передбачено оцінка діяльності вчителя колегами, проте в межах нашого дослідження, рівневі шкали заповнювали викладачі, які є керівниками навчальної та виробничої практики студентів. Також зазначимо, що в додатку В подано весь зміст методики, проте всі позиції оцінити в межах практики майбутніх учителів неможливо, тому для аналізу результатів брали показники тих шкал, які можна реально застосувати.

Так, звернемо особливу увагу на шкалу оцінки моральних якостей, ступеня оволодіння принципами і нормами професійної етики, культурних інтересів учителя (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. Оцінка моральних якостей, ступеня оволодіння принципами і нормами професійної етики, культурних інтересів учителя

Рівень	Кількість (у %)
Оптимальний	4,4
Допустимий	55,6
Критичний	35,6
Недопустимий	4,4

Результати діагностики свідчать, що найбільша частка студентів (55,6%) перебуває на допустимому рівні сформованості моральних якостей та професійної етики, що означає наявність базових орієнтирів, але потребу в їх подальшому розвитку. Значна кількість опитаних (35,6%) виявила критичний рівень, що може ускладнити їх готовність до виконання педагогічних функцій і вимагає цілеспрямованої роботи. Лише 4,4% студентів досягли оптимального рівня, що демонструє високий ступінь сформованості етичних норм та культурних інтересів. Така ж кількість респондентів (4,4%) перебуває на недопустимому рівні, що вказує на ризик професійної непридатності без суттєвої корекційної роботи.

Анкета «Визначення рівня мотивації студента стати педагогом» (за Т. Опалюк), адаптована О. Малихіним, І. Ліпчевською для анкетування майбутніх учителів початкової школи спрямована на виявлення професійних намірів та усвідомленості вибору педагогічної спеціальності. Вона дозволяє дослідити, наскільки майбутні вчителі початкових класів орієнтовані на педагогічну діяльність і які чинники впливають на їхнє професійне самовизначення. Структура анкети включає 10 тверджень, що охоплюють різні аспекти мотивації: любов до дітей, наявність педагогічних здібностей, уявлення про престижність професії, випадковість вибору закладу освіти чи прагнення до науково-педагогічної кар’єри. Респонденту пропонується оцінити власне ставлення до кожного твердження, обираючи варіант «так», «сумніваюсь» або «ні». Особливістю методики є використання ключових та супорт-маркерів, що дозволяють якісно інтерпретувати результати. Ключові маркери (наприклад, позитивні відповіді щодо любові до дітей та наявності педагогічних здібностей) вказують на глибинну внутрішню мотивацію до професії. Супорт-маркери відображають додаткові фактори, які підтримують професійний вибір, як-от престижність чи прагнення до наукової кар’єри. Інтерпретація базується на співвідношенні кількості ключових та супорт-маркерів, що дає змогу визначити високий, середній або низький рівень умотивованості (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Результати діагностики рівня мотивації студента стати педагогом

Рівень	Кількість (у %)
Високий	15,6
Середній	77,8
Низький	6,7

Результати діагностики показують, що переважна більшість студентів (77,8%) має середній рівень мотивації до педагогічної професії, що свідчить про загальне позитивне ставлення, але недостатню глибину усвідомлення значущості майбутньої діяльності. Високий рівень мотивації продемонстрували лише 15,6% опитаних, що відображає наявність невеликої групи студентів із чітко вираженим покликанням до педагогічної праці. Низький рівень (6,7%) вказує на слабку професійну орієнтацію окремих респондентів, що може стати перешкодою для ефективної підготовки до вчительської діяльності. Отримані результати підтверджують необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу для підвищення рівня мотивації студентів.

Анкета «Виявлення поширеності випадків академічної нечесності у закладі вищої освіти» Д. Сопової спрямована на дослідження форм порушення принципів академічної доброчесності серед студентів. Вона дозволяє з’ясувати, наскільки поширеним є використання недобросовісних практик у навчальній діяльності. Питання анкети охоплюють різні форми порушень: від списування та використання шпаргалок до купівлі готових робіт чи підкупу викладачів. Вони структуровані так, щоб виявити як індивідуальний досвід студентів, так і їх сприйняття загальної ситуації у закладі. Значна увага приділяється ставленню студентів до можливості або неприпустимості певних дій, що дозволяє простежити не лише поведінковий, а й ціннісно-нормативний вимір проблеми. Формат відповідей передбачає як вибір кількох варіантів, так і визначення особистої позиції щодо академічної етики.

На перше запитання анкети найбільшу кількість відповідей ми отримали з таких позицій:

- скачувати з Інтернету реферати, твори, есе, курсові роботи – 60,0%;
- користуватися на іспитах матеріалами з предмету, завантаженими на мобільний телефон або інший гаджет – 44,4%.

Припустимість користування шпаргалками (друге запитання анкети), визначили як:

- загалом можливо – 31,1%;
- цілком можливо – 26,7%;
- неприпустимо – 8,9%;
- цілком неприпустимо – 8,9%;
- утримаюсь від відповіді – 28,9%.

Варіанти відповіді на запитання: «В якій мірі можливо чи неприпустимо захистити написану іншою людиною курсову чи кваліфікаційні роботу?», розподілились таким чином:

- загалом можливо – 8,9%;
- цілком можливо – 11,1%;
- неприпустимо – 22,2%;
- цілком неприпустимо – 26,7%;
- утримаюсь від відповіді – 31,1%.

Підтвердили, що скачування робіт з Інтернету є розповсюдженою практикою 86,7% здобувачів, а більшість іспитів у моєму ЗВО можна скласти за допомогою списування – 35,6%.

Стверджувальну відповідь на запитання: «Багато моїх одногрупників хоча б один раз купляли роботу, написану на замовлення» дали 17,8% студентів. Разом з тим тільки 2,2% відповіли «так» на запитання № 7.

Авторська анкета «Що ви знаєте про академічну доброчесність?», в якій в тому числі використані запитання М. Ольховик, О. Лілік [28], К. Шамунової [55], Н. Шліхти та І. Шліхти [57] та ін., спрямована на виявлення рівня обізнаності студентів щодо принципів академічної етики та практик їх дотримання у процесі навчання. Її структура дозволяє одночасно оцінити знання, ціннісні орієнтації та реальний досвід респондентів. Запитання 1–3 стосуються

теоретичної обізнаності студентів: вони спрямовані на з'ясування розуміння поняття академічної доброчесності, визначення порушень та знання нормативно-правової бази. Блок 4–5 акцентує увагу на морально-ціннісних установках: респонденти мають висловити свою позицію щодо засудження конкретних проявів академічної нечесності та готовності повідомляти про порушення. Запитання 6–8 орієнтовані на досвід студентів: чи доводилося їм самим вдаватися до плагіату, наскільки вони володіють навичками академічного письма, чи були жертвами академічної недоброчесності з боку інших. Дев'яте запитання виявляє пропозиції студентів щодо профілактики порушень та ефективних механізмів боротьби з ними. Особливе значення має десятий блок, який передбачає частотний аналіз поширених видів академічної нечесності (списування, фабрикація, фальсифікація, хабарництво, хибне співавторство). Така структура забезпечує комплексне дослідження: від знань і ставлення до конкретних практик академічної поведінки.

За результатими аналізу анкети можемо констатувати, що у здобувачів, переважно першого курсу бакалаврату, відсутнє чітке розуміння поняття «академічна доброчесність». Серед варіантів порушень академічної доброчесності здобувачі називали «скачування інформації з Інтернету», «застосування ШІ», «списування». Більшість здобувачів не могли чітко назвати нормативно-правову базу, яка регулює академічну доброчесність. 26,7% здобувачів зазначили, що вони були свідком порушень академічної доброчесності, але жоден студент не повідомив про це. Цілком засуджують поведінку студента, що купує роботу, написану на замовлення, тільки 11,1% опитуваних. 42,2% підтвердили, що вдаватися до плагіату під час підготовки до уроків у процесі педагогічної практики. Разом з тим 64,4% здобувачів знайомі з основними правилами написання наукового тексту. Серед пропозицій студентів щодо шляхів боротьби з академічною недоброчесністю було названо такі: «зниження кількості балів», «перероблення роботи / завдання», «проведення роз'яснювальної роботи» та ін.

Частота вчинення академічних проступків відображена в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Результати вивчення частоти вчинення академічних проступків

	ніколи	понад один раз	часто	завжди	важко відповісти
Списування	-	44,4	13,3	8,9	33,3
Фабрикація	11,1	22,2	6,7	4,4	55,6
Фальсифікація	13,3	17,8	11,1	4,4	53,3
Обман	6,7	11,1	6,7	4,4	71,1
Хабарництво	77,8	2,2	2,2	-	17,8
Хибне співавторство	11,1	8,9	2,2	-	77,8

Результати діагностики засвідчують, що найбільш поширеним академічним проступком серед студентів є списування: 44,4% зізналися у його вчиненні понад один раз, а 8,9% – завжди. Водночас значна кількість респондентів не змогла чітко відповісти щодо фабрикації та фальсифікації (55,6% і 53,3% відповідно), що може свідчити про недостатнє розуміння сутності цих порушень. Показово, що хабарництво та хибне співавторство є найменш поширеними, адже 77,8% студентів ніколи з ними не стикалися. Найвищий рівень невизначеності спостерігається щодо обману (71,1% важко відповісти), що може вказувати на розмитість межі між прийнятними та неприйнятними діями у свідомості студентів.

Вивчення рівня культури академічної доброчесності студентів здійснювалося через аналіз результатів перевірки навчальних і наукових робіт в системах антиплагіату. Так, нами були застосовані звіти оцінювання поточних робіт за допомогою сервісу https://my.plag.com.ua та кваліфікаційних робіт за допомогою StrikePlagiarism.com. Такий підхід дозволяє виявити реальний стан дотримання норм академічної етики. Результати звітів на антиплагіат дозволив нам простежити, наскільки сформовані у студентів навички академічного письма. Аналіз показників оригінальності робіт дав можливість визначити не лише випадки академічної недоброчесності, а й рівень усвідомлення студентами

необхідності дотримання правил цитування.

За результатами аналізу застосованого діагностичного інструментарію нами було визначено загальний рівень сформованості академічної культури майбутніх учителів початкових класів (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Рівень сформованості академічної культури майбутніх учителів початкових класів

Рівень	Кількість (у %)
Високий	8,9
Середній	62,2
Низький	28,9

Результати діагностики рівня сформованості академічної культури майбутніх учителів початкових класів свідчать про те, що більшість студентів (62,2%) перебувають на середньому рівні, що вказує на часткове засвоєння принципів академічної доброчесності. Лише 8,9% респондентів досягли високого рівня, що демонструє сформоване розуміння академічних норм і готовність їх дотримуватися. Водночас досить велика група (28,9%) перебуває на низькому рівні, що підтверджує проблеми з усвідомленням важливості академічної культури в освітньому процесі.

Викладені вище результати дозволяють підвести підсумки: майбутні фахівці ще не мають чіткого стандарту поведінки в освітній діяльності, намагаються легкими шляхами виконати завдання чи підготувати письмові роботи. Часто студенти прагнуть уникнути персональної відповідальності за свої дії, знаходячи морально-етичні виправдання академічній недоброчесності. Аналіз відповідей показує, що студенти не завжди розуміють широту проблеми: для них академічна недоброчесність часто асоціюється лише з плагіатом чи крадіжкою текстів. Разом із тим майбутні вчителі мають усвідомити, що будь-яке порушення принципів доброчесності зумовлює серйозні негативні наслідки. Нехтування академічною культурою у процесі навчання прямо впливає на формування професійного менталітету педагога. Якщо майбутній учитель звикає

до нечесних практик у студентські роки, велика ймовірність того, що аналогічні підходи він застосовуватиме й у своїй професійній діяльності.

2.2 Педагогічні умови формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів

Академічна доброчесність виступає ключовою основою якісної освіти, зокрема і для майбутніх учителів початкової школи. Саме вчитель початкових класів щоденно впливає на становлення світогляду дітей, формування їхніх моральних орієнтирів і виховання таких рис, як чесність та відповідальність. Педагог, який володіє високим рівнем культури академічної доброчесності, стає прикладом для своїх учнів і закладає підґрунтя для розвитку їхньої соціальної та громадянської свідомості. Водночас дотримання принципів доброчесності є важливою складовою професійної підготовки вчителя. Формування культури академічної доброчесності майбутніх педагогів початкової школи – це багатовимірний і динамічний процес, що передбачає інтеграцію освітніх, виховних і наукових практик. Він вимагає системного підходу, поєднання теоретичних знань, практичних умінь і особистісних ціннісних орієнтацій. Ефективність цього процесу залежить від педагогічних умов, які створюють сприятливе середовище для розвитку доброчесної поведінки. Таким чином, формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів потребує цілеспрямованої та комплексної роботи в ЗВО. Актуальність означеної проблеми зумовлює необхідність визначення педагогічних умов, що забезпечують ефективність цього процесу.

На формувальному етапі педагогічного експерименту нами було запропоновано такі педагогічні умови:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення закладу вищої освіти з метою чіткого регламентування принципів, правил та механізмів реалізації академічної доброчесності;

- збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів теоретичними знаннями про принципи академічної доброчесності та формування практичних умінь і навичок їх застосування;

- забезпечення наскрізності процесу формування культури академічної доброчесності в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Розглянемо визначені умови більш детально.

1) Удосконалення нормативно-правового забезпечення закладу вищої освіти з метою чіткого регламентування принципів, правил та механізмів реалізації академічної доброчесності.

Ціннісні орієнтири закладу вищої освіти щодо формування академічної доброчесності мають посідати провідне місце в його освітній політиці та стратегічних документах. Вони повинні бути чітко закріплені в місії закладу вищої освіти, стратегії його розвитку, а також у Кодексі академічної доброчесності, що регламентує поведінку всіх учасників освітнього процесу. Такий підхід забезпечує не лише формальне проголошення важливості доброчесності, але й її реальне впровадження у щоденну навчальну, наукову й виховну діяльність. Відображення принципів академічної доброчесності у діяльності ЗВО сприяє вихованню майбутніх фахівців, здатних бути носіями та трансляторами моральних цінностей у суспільстві. Більше того, орієнтація на доброчесність формує культуру взаємоповаги, довіри та відповідальності серед студентів і викладачів, що є основою якісного освітнього середовища. У результаті академічна доброчесність постає не лише як освітня норма, а як суспільний ідеал, до утвердження якого долучається кожен член університетської спільноти.

В кожному ЗВО має бути відповідна інформаційна база, присвячена академічної доброчесності. Розглянемо її на прикладі Запорізького національного університету.

Так, на сайті ЗНУ є окрема сторінка «Академічна доброчесність» (https://www.znu.edu.ua/ukr/university/pidrozdily/1165/11704/12531), на якій представлено ключові документи, які регламентують академічну доброчесність,

зокрема: Декларація академічної доброчесності здобувача, Кодекс академічної доброчесності, а також персональний склад Ради з академічної доброчесності та ін.

Кодекс академічної доброчесності ЗНУ відображає комплекс норм етичної поведінки для студентів та викладачів закладу. В документі визначено основні принципи, норми та правила поведінки всіх учасників освітнього процесу. Кодекс розроблено на основі законодавства України та європейських цінностей, а також досвіду міжнародних ініціатив у сфері доброчесності. У документі наголошується на важливості чесності, відповідальності, прозорості, поваги, професіоналізму та верховенства права. У ньому визначено прояви академічної недоброчесності; регламентовано обов'язки і стандарти поведінки викладачів, науковців та студентів. Особливу увагу приділено системі запобігання плагіату, зокрема через перевірку робіт, створення електронного репозитарію і навчальних курсів з академічного письма. У Кодексі визначено відповідальність за порушення норм – від попередження і позбавлення стипендії для студентів до дисциплінарних та адміністративних санкцій для працівників. Важливою інституцією є Рада з академічної доброчесності, яка розглядає випадки порушень та ухвалює рішення.

Наявність Ради з академічної доброчесності свідчить про організаційну структуру університету, що опікується розробкою, впровадженням і контролем дотримання норм доброчесності.

На сторінці наявні посилання на нормативні документи Міністерства освіти і науки України, НАЗЯВО, та інші ресурси щодо академічної доброчесності. До прикладу, учасникам освітнього процесу рекомендуються:

- матеріали та ресурси із академічної доброчесності (https://www.skeptic.in.ua/integrity/);

- онлайн-сервіси та програмне забезпечення для перевірки на плагіат (https://library.znu.edu.ua/2365.ukr.html);

- покликання на платформу Prometheus. "Академічна доброчесність: онлайн-курс для викладачів" (співавтор якого є проректор ЗНУ – Ю. Каганов);

- аналітичні матеріали щодо оцінки академічної доброчесності та якості освіти студентами науково-педагогічними працівниками та ін.

Наявність подібної сторінки – є важливим елементом відкритості університету, що демонструє готовність публічно ознайомити спільноту з політикою доброчесності.

На жаль, значна частина молоді стикається з проявами недоброчесної поведінки ще в школі, де культура академічної доброчесності часто залишається несформованою. Це створює ризик перенесення звичок свідомої та несвідомої недоброчесності у вищу освіту.

Отже, формування культури академічної доброчесності необхідно розпочинати вже з першого курсу навчання, оскільки саме в цей період закладаються основи ставлення студентів до освітнього процесу. Спираючись на нормативно-правову базу, викладачам варто приділяти особливу увагу на першому році навчання обговоренню цінності та значущості дотримання принципів академічної доброчесності під час навчальних занять та кураторських годин. Такі профілактичні заходи знижують ймовірність розвитку недоброчесної поведінки, яка може негативно позначитися на подальшому навчанні та професійному становленні.

Водночас жоден нормативний акт не зможе стати невід’ємною частиною життя університетської спільноти, якщо він не буде підкріплений усвідомленим та добровільним прийняттям його положень. Важливо також акцентувати на тому, що чесне здобуття знань формує відчуття власної гідності, спільної мети й належності до університетської громади. Таким чином, системна робота з першого курсу стає запорукою подолання наслідків несформованої культури академічної доброчесності у школі та формування зрілих ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців.

2) Збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів теоретичними знаннями про принципи академічної доброчесності та формування практичних умінь і навичок їх застосування

Усвідомлення пріоритетності принципів академічної доброчесності

потребує оновлення змісту освітньо-професійних програм та обов'язкового введення відповідного освітнього компонента. Так, для освітньо-професійних програм бакалаврського рівня формування культури академічної доброчесності може формуватися в межах курсів «Основи педагогічних досліджень», а для магістерського «Методологія наукових досліджень», з обов'язковим акцентом на формуванні культури академічної доброчесності.

Мета таких освітнього компонента може бути сформульована так:

- для бакалаврів: формування системних знань про базові підходи до педагогічних досліджень, засвоєння основ академічного письма, виховання ціннісних орієнтирів та практики дотримання принципів академічної доброчесності у навчальній та майбутній професійній діяльності;
- для магістрів: формування цілісної системи знань щодо методологічних засад наукових досліджень та їх застосування у сфері освіти; розвиток здатності до критичного аналізу, інтерпретації й узагальненні наукових результатів; поглиблення розуміння та практичне втілення принципів академічної доброчесності й етичних норм у науковій та освітній діяльності.

Проте найефективнішим для формування культури академічної доброчесності, на нашу думку, є введення окремих, самостійних освітніх компонентів, до прикладу:

- для бакалаврів: «Культура академічної доброчесності», «Основи академічної доброчесності у ЗВО», «Академічне письмо та принципи доброчесності» та ін.;
- для магістрів: «Академічна доброчесність у наукових дослідженнях», «Етичні стандарти та академічна культура науковця», «Академічна доброчесність як основа професійної і наукової діяльності».

Завдання, які ставляться в межах зазначених курсів, систематизуємо за принципом поступовості: починаючи з найпростіших і базових умінь та знань (бакалаврський рівень) і переходячи до більш складних, аналітичних і творчих (магістерський рівень), а саме:

- ознайомлення з поняттям, принципами та цінностями академічної

доброчесності;

- визначення основних видів академічної нечесності та наслідків їх проявів;
- ознайомлення з кодексами академічної доброчесності та нормативно-правовими документами у сфері освіти і науки та конкретного ЗВО;
- формування академічної та інформаційної культури;
- набуття вмінь самостійного пошуку, відбору та критичного опрацювання джерел інформації;
- розвиток навичок академічного письма (правильне цитування, оформлення бібліографії, уникнення плагіату);
- аналіз і реферування наукових текстів із дотриманням принципів академічної доброчесності;
- формування навичок підготовки й презентації власних наукових робіт на основі опрацьованих джерел;
- відпрацювання стратегій уникнення академічних порушень у науковій та освітній практиці;
- вироблення власних підходів до підвищення академічної культури у професійному середовищі;
- розвиток здатності до участі в академічних дискусіях та формування авторської позиції;
- інтеграція принципів академічної доброчесності в освітню, наукову та майбутню професійну діяльність тощо.

Пропонуємо такий перелік тем для здобувачів бакалаврського рівня:

1. Етичні норми в академічному середовищі та основні принципи академічної доброчесності. Кодекс академічної доброчесності ЗНУ.
2. Академічна доброчесність: сутність, складові, історичний розвиток та сучасні виклики.
3. Нормативно-правове забезпечення академічної доброчесності у вищій школі України.
4. Академічна культура українського студентства: значення й

особливості.

5. Моральні принципи учасників освітнього процесу.

6. Фундаментальні цінності академічної доброчесності.

7. Плагіат як порушення академічної доброчесності: види, причини, наслідки.

8. Авторське право та інтелектуальна власність в освіті.

9. Антиплагіатні програми та системи перевірки текстів на плагіат.

10. Культура читання академічного тексту та робота з джерелами.

11. Науковий стиль української мови: усне й писемне мовлення.

12. Основи академічного письма: структура та різновиди академічних текстів.

13. Правила цитування, посилань і бібліографічного оформлення.

14. Укладання бібліографії та робота з електронними базами даних.

15. Пошук інформації в Інтернеті та критична оцінка джерел.

Для здобувачів магістерського рівня:

1. Академічна доброчесність у сучасному науково-освітньому просторі ЄС та України.

2. Європейський кодекс чесності в дослідженнях та міжнародні підходи до академічної доброчесності.

3. Кодекси честі у вищій освіті: історія, структура, український та зарубіжний досвід.

4. Академічна культура дослідника: професійні стандарти й імідж науковця.

5. Юридична відповідальність за порушення академічної доброчесності.

6. Інтелектуальна власність у науці: сучасні виклики та практика використання.

7. Академічна доброчесність і відповідальність в умовах цифрового та дистанційного навчання.

8. Науково-дослідна робота студентів: форми, завдання і роль у

професійній підготовці.

9. Пошук, аналіз і критичне використання першоджерел та електронних баз даних (Scopus, WoS, Google Scholar тощо).

10. Оформлення наукових текстів: види цитування, міжнародні стилі (APA, MLA, Harvard, Chicago).

11. Аналіз і реферування наукових текстів.

12. Запобігання проявам академічної нечесності: засвоєння світової практики.

13. Використання технологій штучного інтелекту в освіті та дослідженнях: етичні аспекти й обмеження.

14. Академічна доброчесність як умова якісної наукової публікації та участі у міжнародних дослідженнях.

Ми цілком погоджуємося з Д. Соповою в тому, що дієвими способами мотивації до чесного навчання є створення на заняттях проблемних ситуацій, що унеможливлює недоброчесні прояви і спонукає здобувачів до креативних рішень. Поширення високої культури спілкування між викладачами та студентами позитивно впливає на мікроклімат у групі; активне викладання з обговореннями сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу, а застосування нових, нестандартних форм занять і гейміфікації підвищує зацікавленість студентів [46].

Так, в ході лекційних та практичних занять має надаватися перевага активним формам та методам навчання. Зокрема в силабусах / робочих програмах курсів варто передбачити різноманітні завдання для здобувачів. Наведемо приклади таких завдань:

- дібрати приклади порушень етичних принципів та обґрунтувати співвідношення моральної та правової відповідальності;
- ознайомитися з кодексами академічної доброчесності українських і зарубіжних університетів та зробити їх порівняльний аналіз;
- розглянути приклади авторського права та скласти перелік відповідних документів і організацій;

- презентувати онлайн-ресурси для перевірки текстів на плагіат;
- перевірити один текст у різних антиплагіатних програмах і зробити висновки;
- скласти опорну схему «Етичні вимоги до сучасного вченого»;
- підготувати інформаційний буклет на тему «Академічна культура»;
- навести приклади плагіату в літературі, театрі, кіно, живописі та музиці;
- підготувати повідомлення «Історія некоректних запозичень у культурі й науці античності, Середньовіччя та Відродження»;
- підготувати презентацію на тему «Плагіат у мистецтві / музиці / кіномистецтві»;
- написати рецензію на наукову статтю;
- обговорити результати соціологічного дослідження на тему «Що Ви знаєте про академічну доброчесність?»;
- навести приклади успішного використання технологій ШІ в освіті;
- сформулювати етичні аспекти використання ШІ у навчальному процесі.

У процесі вивчення дисциплін, присвячених академічній доброчесності, студенти оволодівають системними знаннями про сутність і значення академічної культури. Вони засвоюють основні принципи академічної доброчесності, розуміють їхню роль у науковій та освітній діяльності, а також вчаться розпізнавати ознаки її порушення. Здобувачі знайомляться з нормативно-правовою базою, яка регламентує академічну доброчесність в Україні та Європейському освітньому просторі, а також в закладі вищої освіти, в якому вони навчаються.

В ході вивчення дисциплін особлива увага має приділятися вивченню явища плагіату, його різновидів та наслідків для наукової спільноти й суспільства. Студенти набувають практичних навичок роботи з джерелами, аналізу та коректного використання чужих ідей. Вони опановують правила цитування, оформлення бібліографії та посилань у різних міжнародних стилях.

Важливою частиною підготовки є ознайомлення з програмними сервісами для перевірки на плагіат і програмами-менеджерами бібліографії.

Поряд із цим, студенти формують уміння укладати академічні тексти, володіти науковим стилем української мови, здійснювати аналіз і реферування наукових матеріалів. Протягом вивчення цих курсів здобувачі навчаються будувати власні наукові роботи, аргументувати висновки та презентувати результати досліджень. Важливим результатом є розвиток здатності до ефективного діалогового спілкування у науковій спільноті.

Майбутні вчителі засвоюють знання про інтелектуальну власність і авторське право, вчаться оцінювати та застосовувати етико-правові норми у власній діяльності. Вони розуміють сутність академічної відповідальності та механізми запобігання порушенням. Також студенти опановують методику наукової роботи, вчаться визначати об’єкт, предмет, мету й завдання дослідження, застосовувати наукові методи.

Отже, в результаті навчання формується цілісне уявлення про академічну доброчесність як запоруку якісної освіти й наукової діяльності. Студенти усвідомлюють, що дотримання етичних норм є основою їхньої майбутньої професійної успішності.

3) Забезпечення наскрізності процесу формування культури академічної доброчесності в освітньому середовищі закладу вищої освіти

Формування культури академічної доброчесності розглядається нами як наскрізний процес, що триває протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти та охоплює як аудиторну, так і позааудиторну діяльність студентів. Цей процес передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, а й вироблення ціннісних орієнтацій, навичок етичної поведінки та відповідального ставлення до освітньої й наукової роботи.

У межах освітньо-професійної програми «Початкова освіта» особливу роль у цьому процесі відіграють різні дисципліни (назви яких можуть відрізнятися залежно від ЗВО), серед яких: «Педагогіка», «Вступ до педагогічної професії», «Психологія», «Права, свободи й обов’язки людини і громадянина»,

«Психологічна діагностика дітей молодшого шкільного віку», а також такі фундаментальні для науково-педагогічної підготовки курси, як «Основи педагогічних досліджень» та «Методологія наукових досліджень». Саме вони сприяють формуванню у здобувачів умінь дотримуватися норм академічної доброчесності у дослідницькій діяльності, опановувати навички академічного письма та критичного мислення.

Не менш важливим є постійне акцентування уваги на дотриманні правил академічної доброчесності в інших формах освітнього процесу: під час консультацій з викладачами при написанні курсових і магістерських робіт, виконання практичних (індивідуальних і колективних) завдань, підготовки до сесії, а також у процесі проходження навчальних і виробничих практик. Такий комплексний підхід забезпечує поступове і цілеспрямоване формування у студентів високого рівня академічної культури, що є необхідною умовою їхньої професійної та наукової успішності.

Крім цього спеціальні тренінги та лекції з академічної доброчесності, проведені у позааудиторний час, створюють додаткові можливості для більш глибокого занурення студентів у проблематику та усвідомлення її практичного значення. Вони сприяють формуванню стійких етичних переконань, розвитку навичок відповідального використання інформації та створюють простір для відкритого діалогу між студентами і викладачами. Такі заходи дозволяють інтегрувати норми академічної культури у повсякденну діяльність здобувачів освіти, перетворюючи їх на невід’ємну складову професійної підготовки.

Роль викладача у формуванні культури академічної доброчесності є надзвичайно значущою, адже саме педагог виступає взірцем дотримання етичних норм у навчальному процесі. Викладач має не лише якісно й зрозуміло пояснювати студентам зміст завдань, а й надавати чіткі інструкції щодо їх виконання, запобігаючи виникненню непорозумінь. Важливо демонструвати приклади правильно виконаних робіт, аби студенти могли орієнтуватися на них і уникати поширених помилок. Одним із ключових завдань викладача є формування у студентів уміння критично оцінювати достовірність та наукову

цінність інформаційних джерел, користуватися академічними базами даних і правильно робити посилання. Викладач має сприяти розвитку навичок логічного структурування матеріалу, акцентуванню уваги на ключових ідеях та уникненню надмірного запозичення.

Куратор групи також відіграє особливу роль у формуванні культури академічної доброчесності, адже саме він має змогу виховувати у студентів ціннісні орієнтири під час кураторських годин. Тематика зустрічей на кшталт «Працелюбність – основа академічної доброчесності» допомагає усвідомити, що чесність у навчанні невіддільна від наполегливої та сумлінної праці. Обговорення й створення «Кодексу честі групи» формує спільну відповідальність та взаємоповагу в студентському колективі. Такі теми, як «Вибір життєвої стратегії» чи «Визначаємося із життєвими пріоритетами», сприяють розвитку вміння приймати усвідомлені рішення й бачити зв'язок між особистими цінностями та академічною доброчесністю. У такий спосіб куратор стає наставником, що допомагає студентам інтегрувати принципи доброчесності у власне навчання й майбутню професію.

Під час навчальних занять, кураторських годин, варто використовувати такі інформаційні ресурси:

- Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти: https://academiq.org.ua/
- Методичні вказівки для вчителів та зошит "Виховуємо академічну доброчесність в школі" (оновлена версія): https://academiq.org.ua/resursy/metodychni-vkazivky-dlya-vchyteliv-vyhovuyemo-akademichnu-dobrochesnist-v-shkoli/
- Академічна доброчесність в університеті: https://vumonline.ua/course/academic-integrity-at-the-university/
- Академічна доброчесність: онлайн-курс для викладачів» від Prometheus. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+AI101+2021_T2/course/ та ін.

Можна виокремити такі послідовні етапи формування культури

академічної доброчесності у ЗВО:

1. Ознайомлення здобувачів освіти з базовими поняттями та принципами академічної доброчесності – розкриття змісту терміну, ознайомлення з видами порушень та їхніми наслідками, аналіз прикладів із реального освітнього й наукового середовища.

2. Усвідомлення та прийняття студентами цінності академічної доброчесності – формування переконання у важливості чесності та відповідальності як особистісних і професійних якостей, інтеграція принципів доброчесності у власні освітні та життєві практики.

3. Актуалізація академічної доброчесності у ціннісно значущих ситуаціях – застосування здобутих знань і переконань у процесі виконання навчальних завдань, підготовки наукових робіт, участі в дискусіях і колективних проєктах, формування навичок прийняття етично виважених рішень.

4. Закріплення та розвиток навичок академічної доброчесності – набуття стійкого досвіду дотримання етичних норм, використання сучасних інструментів для перевірки власних текстів, розвиток критичного мислення й готовності до постійного самовдосконалення.

5. Трансляція принципів академічної доброчесності у професійне середовище – формування готовності майбутніх педагогів бути прикладом для учнів, колег та освітньої спільноти, поширювати цінності доброчесності у власній професійній діяльності.

Таким чином, педагогічні умови формування академічної доброчесності створюють цілісне підґрунтя для виховання у здобувачів вищої освіти відповідального ставлення до навчання та майбутньої професійної діяльності. Удосконалення нормативно-правового забезпечення дозволяє забезпечити прозорість і чіткість правил, що регламентують освітній процес. Збагачення змісту професійної підготовки знаннями про принципи академічної доброчесності та формування відповідних практичних умінь сприяє їх реальному впровадженню в навчальну і наукову діяльність. Важливо також забезпечити наскрізний характер цього процесу, що проявляється у кожному

елементі освітнього середовища ЗВО. У сукупності ці умови формують систему, яка здатна не лише регулювати поведінку студентів, а й виховувати в них стійкі ціннісні орієнтири.

ВИСНОВКИ

Відповідно до першого завдання кваліфікаційної роботи досліджено проаналізувано правове регулювання академічної доброчесності в Україні та за кордоном. Проведений аналіз свідчить, що питання правового регулювання академічної доброчесності має як міжнародний, так і національний вимір. У світовому освітньо-науковому просторі сформовано низку документів, які визначають ключові принципи та цінності академічної етики й забезпечують їх імплементацію у практику закладів освіти та науки. Україна, своєю чергою, поступово інтегрує ці стандарти у власне законодавство, закріплюючи норми доброчесності у законах, кодексах та методичних рекомендаціях. Водночас наявність нормативної бази ще не гарантує повного дотримання етичних норм усіма учасниками освітнього процесу. Тому важливим завданням залишається формування сталої академічної культури, що ґрунтується на чесності, відповідальності та професійній етиці. Доведено, що сучасні умови потребують, щоб кожен ЗВО запровадив Кодекс академічної доброчесності як офіційний документ, який визначає етичні правила поведінки для всіх членів академічної спільноти та передбачає чіткі покарання за їх порушення.

Відповідно до другого завдання досліджено проблему формування культури академічної доброчесності у наукових працях. З’ясовано, що формування культури академічної доброчесності є одним із ключових завдань сучасної вищої освіти та науки, оскільки воно визначає якість освітнього процесу та рівень довіри до його результатів. Аналіз наукових джерел та нормативно-правових документів засвідчує, що академічна доброчесність поєднує в собі моральні цінності, етичні норми та практичні механізми запобігання порушенням. Поширеність випадків академічної нечесності пов’язана як з індивідуальними причинами (низька мотивація, нестача навичок роботи з інформацією, тиск часу), так і з інституційними (недосконалі системи оцінювання, адміністративний тиск, нечіткі правила). Водночас науковці й

практики пропонують широкий спектр заходів – від просвітницької роботи та тренінгів до впровадження внутрішніх політик і громадського контролю. Отже, формування культури академічної доброчесності має бути комплексним процесом, що поєднує індивідуальну відповідальність, інституційну політику та суспільний нагляд, адже лише така взаємодія дозволить створити стабільну систему академічних цінностей.

Вивчення досвіду формування культури академічної доброчесності у процесі професійної підготовки в Україні (третє завдання дослідження), переконує, що формування академічної доброчесності у майбутніх учителів початкової школи є одним із пріоритетних завдань сучасної педагогічної освіти. Аналіз нормативно-правових документів і освітніх програм засвідчує, що ця компетентність закріплюється в Стандартах вищої освіти та освітньо-професійних програмах. Водночас спостерігається нерівномірність у висвітленні проблематики: в одних закладах вищої освіти тематика академічної доброчесності реалізована на рівні окремих дисциплін, у інших – лише частково у змісті курсів. Практика свідчить про актуальність інтегрованого підходу, що поєднує правову обізнаність, розвиток критичного мислення, педагогічну етику та вміння працювати з цифровими технологіями.

Відповідно до четвертого завдання визначено критерії (етично-ціннісний, когнітивний та діяльнісний критерій), показники та рівні сформованості культури академічної доброчесності; дібрано діагностичний інструментарій. Діагностика рівня сформованості академічної культури показала, що більшість студентів перебувають на середньому рівні, лише незначна частка досягла високого, тоді як майже третина виявила низький рівень. Це свідчить про неповне розуміння майбутніми вчителями принципів академічної доброчесності та схильність виправдовувати недоброчесні практики. Водночас нехтування академічною культурою під час навчання може сформувати негативні моделі поведінки, які переносяться у професійну діяльність педагога.

Обґрунтовано педагогічні умови формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкових класів (п’яте завдання

дослідження), а саме: удосконалення нормативно-правового забезпечення закладу вищої освіти з метою чіткого регламентування принципів, правил та механізмів реалізації академічної доброчесності; збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів теоретичними знаннями про принципи академічної доброчесності та формування практичних умінь і навичок їх застосування; забезпечення наскрізності процесу формування культури академічної доброчесності в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Надано методичні рекомендації щодо їх впровадження.

Отже, педагогічні умови формування академічної доброчесності забезпечують комплексне підґрунтя для становлення у здобувачів вищої освіти свідомого й відповідального ставлення до навчальної діяльності. Вони сприяють розвитку внутрішньої мотивації дотримуватися принципів чесності, відповідальності та поваги до інтелектуальної праці інших. Завдяки цьому майбутні фахівці не лише набувають знань і професійних компетентностей, а й формують етичні орієнтири, що визначатимуть їхню поведінку у професійному середовищі. Таким чином, педагогічні умови стають важливим чинником виховання відповідальності та доброчесності, без яких неможливе успішне функціонування сучасного освітнього простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна доброчесність у середній освіті: методичні рекомендації. URL: https://cutt.ly/brJOIZeG

2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.

3. Алєксєєнко І. В. Порушення академічної доброчесності – загрозливий фактор наукового пошуку. *Академічна доброчесність: виклики сучасності:* збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (м. Варшава, 28.01 – 08.02.2019). Варшава, 2019. С. 17-24.

4. Башкір О. Реалізація принципів академічної доброчесності в закладах вищої освіти України. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 2 (33). С. 77-90.

5. Бернацський О. Громадський контроль у сфері забезпечення академічної доброчесності: особливості та механізми здійснення. *Вісник АПСВТ.* 2020. № 3-4. С. 122-129.

6. Борисов В. А., Єсьман І. В. Формування академічної доброчесності у контексті сучасних вимог до професійної підготовки в ХНПУ імені Г. С. Сковороди. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Випуск 79. Том 1. С. 143-146.

7. Вербицька А. В., Василенко О. В. Напрями підвищення академічної доброчесності як складової забезпечення якості вищої освіти. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2019. № 1. С. 21-28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/prcr_2019_1_5

8. Гарань Н. С., Сипченко О. М. Методика викладання дисципліни «Академічна доброчесність» у вищій школі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. 2(101)Ч.2. С. 24-35.

9. Горчинський С. В., Софілканич М. І., Горбенко І. Ф. Якість української освіти й академічна доброчесніст : вплив застосування штучного

інтелекту. *Академічні візії*. 2023. Вип. 20. DOI: http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8022979

10. Добко Т. Академічна культура як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії. *Дух і Літера*. 2008. № 19. С. 93-102.

11. Дорожко А. Стан і проблеми академічної доброчесності та причини її порушення. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2021. Вип. 94. С. 204-208.

12. Драч І. І., Слободянюк О. О. Порушення академічної доброчесності: причини та ставлення студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 1. С. 220-227.

13. Етичний кодекс ученого України: постанова Національної академії наук України: Постанова загальних зборів НАН України від 15.04.2009 р. № 2 URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text

14. Європейський кодекс дослідницької доброчесності. Видання 2023 року, переглянуте та доповнене (березень 2024 року). м. Берлін. DOI: 10.26356/ECOC-Ukrainian

15. Європейська хартія дослідників та Кодекс працевлаштування наукових працівників. URL: https://cutt.ly/XrUOaCwR

16. Зінченко В. Академічна доброчесність як основа сучасного процесу. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2020. Вип. 31. Том 3. С. 198-205.

17. Іваннікова М. М., Карпенко Н. В., Педченко Н. С., Стрілець В. Ю., Бірта Г. О. Академічна доброчесність у наукових дослідженнях. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі.* 2025. Вип. 1. С. 167-172.

18. Калита Н., Пантюк М. Формування академічної доброчесності майбутніх учителів початкової школи. *Молодь і ринок*. 2025. № 4 (236). С. 13-16.

19. Кифенко А., Сопова Д. Роль академічної доброчесності у навчанні студентів спеціальності «музичне мистецтво». *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання.* 2023. № 2. С. 40-46.

20. Кінд-Войтюк Н. В. Академічна доброчесність та мобільність як

механізми освітніх реформ в Україні. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-360-6-7

21. Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти URL: https://cutt.ly/1rUOsgcf

22. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text

23. Концепція Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2024 р. № 320-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text

24. Костенко О. Р. Психологічні чинники розвитку відповідальності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки: дисерт. … канд. псих. н.: 19.00.07. Київ, 2021. 254 с.

25. Кузьменко А. Змістовий компонент системи формування культури академічної доброчесності майбутніх докторів філософії. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія».* 2024. № 5. URL: https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/ped-psyh/article/view/143

26. Кузьменко А. О. 2 Оцінка сучасного стану формування культури академічної доброчесності у ЗВО України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 79. Т. 1. С. 135-139.

27. Методичні матеріали для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності / упор. В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. 2019. 41с. URL: https://cutt.ly/mrJOPnJ1

28. Ольховик М., Лілік О. Діагностика рівня сформованості культури академічної доброчесності майбутніх учителів. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні наук*и. 2022. Вип. 18. С. 81-86.

29. Педагогічна діагностика. Методичні рекомендації / укл.

В. Уруський. URL: https://cutt.ly/irJOPJ5L

30. Попадич О. Формування академічної доброчесності майбутніх педагогів як складник професійної підготовки та діяльності вчителя. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія».* 2025. Вип. 7. С. 176-182.

31. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T222811?an=1

32. Про академічну доброчесність: проєкт Закону України. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Проєкт-Закону-_Про-Академічну-доброчесність_.pdf

33. Про академічну доброчесність 2: проєкт Закону України від 08.01.2024 р. № 10392. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481

34. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

35. Про внесення змін до деяких стандартів вищої освіти: наказу МОН України від 13.06.2024 р. за № 842. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2024/Nakaz-842.vid.13.06.2024.pdf

36. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

37. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text

38. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти»: наказ МОН України від 29.08.2024 р. № 1215. URL: https://cutt.ly/krjo68YO

39. Пшенична Л. Становлення академічної культури та доброчесності у вищій школі. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі:* європейський та національний досвід: збірник матеріалів ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 16-17 травня 2019 року) / за ред. О. М. Семеног. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. С.14-

20.

40. Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти. URL: https://bit.ly/44CiuhR

41. Рибалко Л., Хоу І. Формування академічної доброчесності майбутніх учителів хімії в освітньому процесі закладів вищої освіти. *Імідж сучасного педагога.* 2021. № 6 (201). С. 50-54.

42. Семеног О. М. 2 Академічна культура дослідника: європейський та національний контексти: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 216 с.

43. Семеног О. М., Семеніхіна О. В., Безуглий Д. С. Формування академічної культури педагога-дослідника в умовах цифрового творчого середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Том 62. № 6. С. 242-151.

44. Слободянюк О. М. Роль науково-педагогічного колективу у формуванні культури академічної доброчесності студентів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту.* 2018. № 6. С. 134-139.

45. Сопова Д. Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)*. 2018. Вип. № 3-4 (56-57). С. 52-56.

46. Сопова Д. О., Долматова К., Гончаров А. Академічна доброчесність як складова професійної підготовки студентів мистецьких спеціальностей на сучасному етапі становлення фахової передвищої освіти. *Наука і техніка сьогодні.* 2023. № 13. С. 639-646.

47. Сопова Д. 1 Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах європейського союзу: дис. ...д-ра філософії: 011; 01. Київ, 2020. 228 с.

48. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021 № 357. URL:

https://cutt.ly/IejWxMuO

49. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.04.2024 № 480. URL: https://cutt.ly/RejWvgAT

50. Осадченко І., Маслюк Р. Сутність та дискусійні питання проблеми академічної доброчесності. *Гірська школа українських Карпат*. 2020. № 22. С. 19-25.

51. Ткачук Г. В. Формування етичної компетентності майбутнього учителя інформатики у процесі використання технологій штучного інтелекту. *Формування і розвиток професійної культури фахівців у галузі освіти: виклики, наукові підходи, досвід* : матеріали Усеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 листопада 2024 р.) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ХГПА, 2024. С. 525-528.

52. Ткачук С., Філімонова І. Проблеми дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти у процесі науково-дослідної роботи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 57. Т. 3. С. 216-220.

53. Фенцик О. М. Формування академічної грамотності здобувачів вищої освіти у процесі фахової підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2020. № 73. Т. 2. С. 226-231.

54. Цюняк О. П. Імплементація принципів академічної доброчесності у закладах вищої освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка».* 2022. Вип. 1. С. 216-220.

55. Шамунова К. Формування академічної доброчесності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки до педагогічної практики: сутність і специфіка. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2020. № 10 (104). С. 301-314.

56. Шинкарук О. Академічна доброчесність як складова академічної культури учасників освітнього і наукового процесу. *Педагогічні науки: теорія,*

історія, інноваційні технології. 2023. № 4 (128). С. 338-347.

57. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма: методичні рекомендації та програма курсу. Київ: [б. в.], 2016. 61 с.

58. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9-650. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#n211

59. Recommendation on Science and Scientific Researchers. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000263618

60. The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region. URL: https://cutt.ly/6rUOsN2E

61. The Fundamental Values of Academic Integrity / Editor T. Fishman. URL: https://cutt.ly/ArUOdPLb

62. International Center for Academic Integrity. URL: https://www.academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sp/home_page

63. The Singapore Statement on Research Integrity. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08989621.2011.557296

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «ціннісні орієнтації»

Інструкція. «Зараз Вам буде запропонований набір з 18 карток з позначенням цінностей. Ваша завдання – розкласти їх в порядку значимості для Вас як принципів, якими Ви керуєтеся у Вашому житті.

Кожна цінність написана на окремій картці. Уважно вивчіть картки і оберіть найбільш значиму для Вас та помістіть її на перше місце. Потім виберіть другу за значимістю цінність і помістіть її слідом за першою. Потім проробіть те ж саме з усіма картками, що залишилися. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце. Працюйте не поспішаючи, вдумливо. Якщо в процесі роботи Ви змініте свою думку, то можете виправити свої відповіді, помінявши картки місцями. Кінцевий результат повинний відбивати Вашу щиру позицію".

Список А (термінальні цінності):

- активне діяльне життя (повнота й емоційна насиченість життя)
- життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом)
- здоров’я (фізичне і психічне)
- цікава робота
- краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі й у мистецтві)
- любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною)
- матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних утруднень)
- наявність гарних і вірних друзів
- суспільне визнання (повага навколишніх, колективу, товаришів по роботі)

- пізнання (можливість розширення свого утворення, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток)

- продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей)

- розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне удосконалювання)

- розваги (приємний, необтяжливий плин часу, відсутність обов'язків)

- воля (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)

- щасливе сімейне життя

- щастя інших (добробут, розвиток і удосконалювання інших людей, усього народу, людства в цілому)

- творчість (можливість творчої діяльності)

- впевненість у собі (внутрішня гармонія, воля від внутрішніх протиріч, сумнівів)

Список Б (інструментальні цінності)

- акуратність (охайність), уміння тримати в порядку речі, порядок у справах

- вихованість (гарні манери)

- високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання)

- життєрадісність (почуття гумору)

- ретельність (дисциплінованість)

- незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче)

- непримиренність до недоліків у собі й інших

- освіченість (широта знань, висока загальна культура)

- відповідальність (почуття обов'язку, уміння дотримувати слова)

- раціоналізм (вміння реалістично і логічно мислити, приймати обмірковані, раціональні рішення)

- самоконтроль (стриманість, самодисципліна)

- сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів

- тверда воля (уміння настояти на своєму, не відступати перед

труднощями)

- терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їхні помилки й обмани)

- широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати смаки, звичаї, звички інших)

- чесність (правдивість, щирість)

- ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)

- чуйність (дбайливість)

Додаток Б

Тест «Професійна відповідальність майбутнього вчителя» (О. Костенко) [24]

Інструкція студентам:

Уважно прочитайте і дайте відповіді на наступні питання (вибір твердження: а, б чи в).

1. Чи замислюєтесь Ви про Вашу відповідальність як майбутнього вчителя?

а) часто – 3б. б) рідко – 2б. в) дуже рідко – 1б.

2. Чи можна стверджувати, що професія вчителя найвідповідальніша у світі?

а) так – 3б. б) частково – 2б. в) ні – 1б.

3. Чи відчуваєте Ви радість спілкування з дітьми?

а) так – 3б. б) інколи – 2б. в) ні – 1б.

4. Як Ви відвідуєте лекції?

а) систематично, з охотою, без пропусків – 3б.

б) пропускаю заняття інколи без поважних причин – 3б.

в) пропускаю заняття часто без поважних причин – 1б.

5. До практичних занять готуюсь:

а) систематично – 3б. б) не завжди – 2б. в) рідко – 1б.

6. При підготовці до практичних занять використовую:

а) рекомендовану, основну і додаткову літературу, шукаю літературу також самостійно – 3б.

б) використовую тільки підручники, посібники і конспекти лекцій – 2б.

в) використовую тільки конспекти лекцій – 1б.

7. При підготовці до практичних занять:

а) опрацьовую учбовий матеріал, аналізую, порівнюю, роблю висновки, наводжу самостійні приклади, відповідаю на запитання для самоперевірки – 3б.

б) просто читаю матеріал кілька разів і відповідаю на запитання – 2б.

в) тільки читаю матеріал – 1б.

8. Чи доповнюєте Ви відповіді студентів на практичних заняттях, ставите питання викладачам?

а) так – 3б. б) рідко – 2б. в) дуже рідко – 1б.

9. Чи проявляється у Вас бажання допомогти дітям, студентам, учням, рідним у їх навчанні?

а) так – 3б. б) інколи – 2б. в) ні – 1б.

10. Чи берете Ви участь у роботі науково-практичних гуртків, творчих груп?

а) постійно – 3б. б) епізодично – 2б. в) дуже рідко – 1б.

11. Чи берете Ви участь в художній самодіяльності?

а) так, систематично – 3б. б) епізодично – 2б. в) дуже рідко – 1б.

12.Чи вчасно Ви здаєте книги в бібліотеку?

а) так – 3б. б) інколи затримую ненадовго – 2б. в) затримую надовго – 1б.

13. Ви працюєте в читальному залі бібліотеки над науковою літературою?

а) так, систематично – 3б. б) епізодично – 2б. в) дуже рідко – 1б.

14.Чи створюєте Ви власну домашню бібліотеку, купуючи наукову і методичну літературу?

а) так, купую часто – 3б. б) так, купую рідко – 2б. в) так, дуже рідко – 1б.

Тест спрямований на виявлення рівня ставлення майбутніх вчителів до професії, до навчання. Включає 14 питань з трьома виборами.

Оцінка результатів відповідальності:

I. високий – 35-42б.

II. вище середнього – 27-34б.

III. середній – 19-26б.

IV. низький – 0-18б.

Додаток В

Рівневі шкали оцінки потенційної готовності педагога до професійної праці і оцінка процесу його діяльності

І. Оцінка психологічної готовності вчителя до роботи в сучасній школі (А1)

Рівень	Якісна характеристика	Оцінка
1	2	3
Оптимальний	Вчитель чітко уявляє собі мету і завдання, які стоять перед сучасною школою. Дана мета не суперечить його внутрішнім переконанням. Позиція вчителя характеризується прагненням до максимального особистого внеску в справу якнайшвидшого здійснення прогресивних перетворень. Основною рушійною силою в діяльності педагога виступають внутрішні мотиви (ВМ), а зовнішні позитивні (ЗПМ) і негативні (ЗНМ) перебувають на другому плані.	9-10
Допустимий	Вчитель не зовсім чітко уявляє собі необхідність змін у роботі школи. Йому властивий деякий консерватизм мислення, однак це не мішає йому в основному вірно розуміти мету і завдання, які стоять перед сучасною школою. Основною рушійною силою в діяльності вчителя виступають внутрішні мотиви (ВМ) при значній долі зовнішніх позитивних мотивів (ЗПМ) і незначній - негативних (ЗНМ).	6-8
Критичний	Вчитель не бачить необхідності в неперервному вдосконаленні системи освіти, йому властивий консерватизм мислення. Сприймає лише чисто організаційні зміни (введення нових навчальних планів, зміни в порядку комплектування класів, введення нових посад і т.д.) і не розуміє необхідності в перегляді змісту освіти, зміні та вдосконаленні методик викладання і т.д. Основною рушійною силою в його діяльності виступають зовнішні позитивні мотиви при значній частці негативних мотивів. Внутрішні мотиви не відіграють суттєвої ролі.	4-5
Недопустимий	Вчителю присутній мотиваційний комплекс ЗНМ>ЗПМ >ВМ, тобто головна орієнтація на зовнішню негативну мотивацію - уникнути неприємностей і лише заради цього виконання тих чи інших вимог реформи. При цьому яскраво проявляється позиція очікування: нехай інші випробують всі нововведення, а я подивлюся, що з цього вийде.	2-3
Недопустимий	Випадкова людина в школі. Помилився у виборі професії і очікує зручного випадку для того, щоб покинути школу.	1

2. Оцінка технічної готовності вчителя до роботи в школі за обраною спеціальністю. (А2)

Рівень	Якісна характеристика	Оцінка
Оптимальний	Вчитель досконало знає свій предмет. Методична підготовка дозволяє йому легко змінювати форми проведення занять. Бачить можливості свого предмета для морального виховання учнів. Має необхідну педагогічну і психологічну підготовку. Знає необхідні нормативні документи. Вміє працювати з технічними засобами навчання. Бачить перспективу розвитку свого предмета, перспективу використання комп'ютерної техніки і т.д.	9-10
Допустимий	Вчитель знає свій предмет, необхідні нормативні документи, основні форми організації занять. Методична підготовка дозволяє досягати хороших результатів, нехай не завжди оптимальними методами. Має необхідну педагогічну і психологічну підготовку, але потрібно збагачувати знання з педагогіки та психології. Бачить можливості свого предмета для морального виховання учнів. Вміє користуватися технічними засобами навчання. Не чітко уявляє собі можливості використання ЕОМ у навчальному процесі.	6-8
Критичний	Вчитель знає свій предмет лише в рамках шкільної програми. Нормативні документи про школу знає поверхово, що викликає труднощі в роботі. Методична підготовка вимагає значного вдосконалення. Не вміє використовувати на практиці знання з педагогіки та психології. Не уявляє собі в повному об'ємі виховних можливостей предмета. Не вміє працювати з технічними засобами навчання. Не уявляє можливостей використання ЕОМ в навчальному процесі.	4-5
Недопустимий	Не знає свій предмет в рамках шкільної програми. Допускає фактичні помилки під час пояснення фактичного матеріалу. Не володіє необхідною методичною підготовкою. Не знає необхідних нормативних документів про школу.	1-3

3. Оцінка умінь вчителя планувати свою діяльність (прогнозувати результати своєї роботи). (П1)

Рівень	Якісна характеристика	Оцінка
Оптимальний	Характер планування визначається твердою самоустановкою на досягнення максимальних результатів. Неухильно дотримуються принципи планування. Плани спрямовані на впровадження в життя досягнень передового педагогічного досвіду, на реалізацію і безумовне виконання прийнятих урядових рішень про народну освіту. Під час планування роботи враховуються результати попередньої діяльності, визначаються шляхи закріплення і подальшого розвитку досягнутого, передбачається послідовне усунення недоліків. Планові заходи формулюються чітко, без декларативності і загальних фраз. В них не передбачається проведення конкретної роботи, виконання якої піддається контролю. Плани забезпечують єдність дій школи, сім'ї і громадськості і передбачають досягнення мети найбільш оптимальними методами. Плани відображають оптимальний мотиваційний комплекс праці педагога ВМ>ЗПМ>ЗНМ.	9-10
Допустимий	Характер планування визначається лише націлюванням „зверху". Принципи планування загалом дотримуються. Плани враховують досягнення передового педагогічного досвіду, спрямовані на реалізацію урядових рішень про розвиток освіти, але не спрямовані на досягнення максимальних результатів у розв'язанні задач освіти, виховання і розвитку школярів. Планування роботи здійснюється на основі неповного аналізу результатів попередньої діяльності, хоч і з врахуванням в них основних моментів попереднього досвіду. В планах проглядається недостатня цілеспрямованість і вимогливість до себе. В них проявляється мотиваційний комплекс ЗПМ>ЗНМ>ВМ.	6-8
Критичний	Характер планування визначається прагненням виглядати „не гірше за інших". Принципи планування дотримуються лише частково, так як вчитель не міцно їх засвоїв. Планування здійснюється на основі безсистемного аналізу результатів попередньої діяльності, випадкових фактів з життя школярів, неглибоких знань на рівні підготовленості учнів до сприйняття нового. В планах не передбачається узгодженість дій з колегами, формально враховується вплив на учнів громадських організацій, сім'ї. в планах проявляється мотиваційний комплекс ЗПМ>ЗНМ>ВМ.	4-5
Недопустимий	Характер планування визначається лише формальними вимогами. Не дотримуються принципи планування, так як вчитель їх не знає. Плани складаються без будь-якого аналізу, без опори на досягнуті результати. Інколи допускається відсутність планів. Ставлення до них визначається мотиваційним комплексом ЗНМ>ЗПМ>ВМ.	1-3

4. Оцінка викладацької діяльності вчителя. (П2)

Рівень	Якісна характеристика	Оцінка
Оптимальний	Глибоко розкриває і показує практичне застосування положень предмета, який викладає, створює основи для трудового навчання і професійної орієнтації школярів. Стимулює активність школярів на уроці, їх захопленість пізнавальними і практичними завданнями, їх потребою в самостійному одержанні знань, потребу у творчому переосмисленні засвоєного. Широко практикує активні форми навчання. Повністю використовує можливості предмета для морального виховання учнів. Володіє способами оптимізації навчально-виховного процесу. Добивається максимально можливих результатів. Знання учнів оцінює обґрунтовано.	9-10
Допустимий	В основному розкриває і показує практичне застосування основних положень предмета, який викладає, сприяючи тим самим створенню основ для трудового навчання і професійної орієнтації школярів. Практикує, хоч і з окремими елементами формалізму, активні форми навчання. Виконує державні навчальні програми, озброюючи учнів міцними знаннями, уміннями і навичками. Використовує, але не в повній мірі, можливості предмета для морального виховання учнів. Впроваджує елементи оптимізації навчально-виховного процесу. В основному досягає реально можливих результатів успішності. Знання учнів оцінює обґрунтовано.	6-8
Критичний	Знання учнів поверхові. Вміння та навички не міцні. Мають місце проблеми з окремих розділів державних програм у значних груп учнів. Інтересу в них навчальний предмет не викликає. Вчитель слабо володіє способами оптимізації	4-5
	навчально-виховного процесу. Практикує, але без успіху, активні форми навчання. Не використовує можливості навчального предмета для морального виховання учнів. Знання учнів оцінює не завжди обґрунтовано.	
Недопустимий	У всіх учнів значні упущення в знаннях. Вчитель не виконує державні навчальні програми хоч умови для цього створені. Вчитель не володіє способами оптимізації навчального процесу. Але використовує активні форми навчання. Не використовує можливості навчального предмета для морального виховання учнів. Знання учнів оцінює не обґрунтовано.	1-3

5. Оцінка позаурочної організаційно-виховної роботи вчителя. (П3)

Рівень	Якісна характеристика	Оцінка
Оптимальний	Вчитель є провідним організатором виховних впливів на учнів зі сторони школи, позашкільних виховних закладів, громадських організацій. Здійснює суттєвий вплив на організацію виховання дітей в сім'ї. Вибір форм і організація позаурочної діяльності учнів носить цілеспрямований характер, який відповідає інтересам суспільства в цілому і колективу зокрема.	9-10

Допустимий	Вчитель не виступає провідним організатором виховних впливів на учнів зі сторони школи, позашкільних виховних закладів, громадських організацій. Але його позаурочна організаційно-виховна діяльність спрямована на досягнення мети виховання, яку ставить суспільство в цілому і педагогічний колектив зокрема. У своїй діяльності вчитель досягає не менших успіхів, ніж перша категорія вчителів.	6-8
Критичний	Вчитель не лише не виступає провідним організатором виховного впливу на учнів, але й при організації позаурочної діяльності допускає неузгодженість з колективними зусиллями. На частину учнів він не має жодного впливу.	4-5
Недопустимий	Організація позаурочної діяльності учнів носить беззмістовний характер. Вчитель не надає допомоги батькам у вихованні їх дітей. Не має жодного впливу на більшість учнів, з якими працює.	2-3
Недопустимий	Вчитель здійснює негативний вплив на вихованців. Заважає іншим членам педагогічного колективу, батькам досягати позитивних результатів у вихованні дітей. Провокує учнів на протиправні вчинки.	1

6. Оцінка роботи вчителя над підвищенням свого професійного рівня. (П4)

Рівень	Якісна характеристика	Оцінка
Оптимальний	Вчитель вивчає за різними джерелами досягнення педагогічної науки і практики. Постійно вдосконалює свою методику викладання шукає нові форми і методи організації занять з учнями. Розширює знання із свого предмета. Ріст педагогічної майстерності відображається на результатах його діяльності. Вчитель першим у школі використовує новаторські технології. Займається дослідницькою роботою.	9-10
Допустимий	Вчитель вивчає за різними джерелами останні досягнення педагогічної науки і практики. Вдосконалює традиційну методику викладання. За необхідності шукає нові форми і методи організації занять з учнями. Розширює знання зі свого предмета. Але ріст педагогічної майстерності обмежується лише потребами сьогоднішнього дня. Він не заглядає в день завтрашній. Вчитель не прагне першим у школі використовувати новаторські технології, але успішно переймає їх у своїх колег.	6-8
Критичний	Вчитель вивчає досягнення педагогічної науки і передової практики згідно рекомендацій адміністрації школи і колег по роботі. Впроваджує, але без успіху, нові форми і методи організації занять з учнями. Лише напоказ вдосконалює власну методику викладання. Не цікавиться, або цікавиться від випадку до випадку досягненнями науки і техніки. Не розширює знання зі свого предмета, задовольняючись тим, що отримав під час навчання.	4-5
Недопустимий	Вчитель не вивчає останніх досягнень педагогічної науки і передової практики. Не використовує досвід своїх колег по роботі. Не вдосконалює власну методику викладання. Не розширює знання зі свого предмета.	1-3

7. Оцінка моральних якостей, ступеня оволодіння принципами і нормами професійної етики, культурних інтересів учителя. (П5)

Рівень	Якісна характеристика	Оцінка
Оптимальний	Ви вважаєте, що вчитель має чітко вироблену життєву позицію, яка не суперечить моральним нормам суспільства. Його культура спілкування, зовнішності, його судження про шляхи розвитку суспільних відносин, про моральні якості інших людей не суперечать вимогам суспільства. Спосіб життя вчителя відповідає моральним та етичним нормам. Вчитель не залишає поза увагою громадські вчинки інших людей. Його естетичні інтереси проявляються в літературі, музиці, кіно, театрі. Вчитель своєю поведінкою, культурою спілкування визначає моральні орієнтири для колективу школи, служить прикладом для учнів.	9-10
Допустимий	Культура спілкування і зовнішності відповідає вимогам суспільства, але не завжди спосіб життя відповідає моральним і етичним нормам. Вчитель сам в основному дотримується норм професійної етики, але в той же час може не реагувати на порушення зі сторони інших вчителів. Культурні інтереси проявляються в літературі, музиці, кіно, театрі і т.п.	6-8
Критичний	Культура спілкування, зовнішності не завжди відповідає вимогам оточуючих. Має місце розходження між словом і справою. Боротьба з антигромадськими вчинками лише на словах. Інтереси в літературі, музиці, кіно, театрі поверхові.	4-5
Недопустимий	Культура спілкування з людьми, зовнішності не відповідають вимогам професійної етики. Вчитель дає невірну оцінку антигромадським проявам у суспільстві. Оправдовує антисоціальні інтереси окремих членів суспільства. Не цікавиться мистецтвом. Здійснює негативний вплив на учнів.	2-3
Недопустимий	Мають місце грубі порушення норм життя суспільства. Здійснює негативний вплив на учнів.	1

8. Оцінка результативності громадської роботи вчителя. (П6)

Рівень	Якісна характеристика	Оцінка
Оптимальний	Вчитель бере активну участь в роботі громадських організацій. Результати його діяльності в громадських організаціях схвалюються більшістю членів цих організацій і оточуючих його людей. Вчитель часто виступає з ініціативами щодо покращення роботи громадських організацій. Результати громадської роботи мають соціальне значення.	9-10
Допустимий	Вчитель бере участь в роботі громадських організацій, не відмовляється від громадських доручень, але сам ініціативи не проявляє. Результати громадської діяльності загально відомі.	6-8
Критичний	Вчитель має громадські доручення (є членом громадських організацій), але виконує їх не зовсім сумлінно, або їх виконання негативно відбивається на результатах основної діяльності. Можливо, про результати його громадської роботи нічого не відомо.	4-5
Недопустимий	Ухиляється від виконання громадських доручень, від роботи в будь-яких громадських об’єднань, організацій.	1-3

9. Оцінка вміння вчителя жити і працювати в колективі. (П7)

Рівень	Якісна характеристика	Оцінка
Оптимальний	Вчитель вміє узгоджувати свої дії з діями педагогічного колективу, цінує колективний досвід, вміє вчитися в колег, збагачуючи свій індивідуальний досвід досвідом колективу. Поважає прогресивні традиції колективу. Оберігає колектив від руйнівного впливу таких особистісних якостей як недоброзичливість, дратівливість, вразливість, нетактовність, нетерпимість до критики. Свідомо вносить свій особистий вклад у життя педагогічного колективу, усвідомлюючи свою відповідальність за все те, що в ньому відбувається. Бореться з проявами кастовості, професійного егоїзму.	9-10
Допустимий	Вчитель дотримується норм професійної етики: повага до колег, чуйність, уважність, делікатність. Підтримує колективні традиції. Але не відчуває особистої відповідальності за стан морального клімату в колективі. Не порушуючи норм співжиття, вчитель разом з тим проходить повз порушення цих норм іншими членами колективу. Підтримує всі прогресивні започаткування колективу, але не виступає їх організатором.	6-8
Критичний	Вчитель має слабкі навички колективної праці (сподівається лише на власні сили). Зв'язки з колегами по роботі - односторонні (або лише споживацькі, або визначаються лише випадковими стосунками, або проявляються лише під час особистої зацікавленості і т.д.). Інколи допускаються безтактовні судження про роботу своїх колег, після яких можуть виникнути конфліктні ситуації.	4-5
Недопустимий	Зв'язок з колективом відсутній. Допускає порушення професійної етики, зневажливе ставлення до колег. Претензії на особливе становище і т.і. Створює конфліктні ситуації. Негативно впливає на соціально-психологічний клімат в колективі.	1-3

10. Оцінка вміння вчителя організовувати свою працю і працю учнів. Ставлення до фізичної культури та спорту. (П8)

Рівень	Якісна характеристика	Оцінка
Оптимальний	Вчитель строго дотримується режиму дня, дорожить своїм часом і часом учнів. Оптимально організовує свою працю. Немає втрат часу на уроці. Дотримується техніки безпеки під час організації занять, гігієнічних і санітарних вимог. У відповідності із своїми можливостями займається фізкультурою, спортом.	9-10
Допустимий	Вчитель в основному дотримується шкільного режиму дня, дорожить своїм часом і часом учнів. В основному оптимально організовує свою працю, дотримується техніки безпеки, гігієнічних і санітарних вимог. Ті порушення, які мають місце, не мають суттєвого впливу на здоров'я учнів і власне здоров'я.	6-8

Критичний	Вчитель не завжди дотримується шкільного режиму дня (запізнюється на уроки, затримує учнів після дзвінка), не завжди дотримується гігієни і санітарії, що, можливо, відображається на здоров'ї учнів і власному здоров'ї. Не вміє оптимально організовувати свою працю. Заняття фізкультурою і спортом вважає марною тратою часу.	4-5
Недопустимий	Вчитель грубо порушує шкільний режим дня, вибиваючи таким чином й інших із звичного режиму роботи. Результатів досягає, в основному, з допомогою нескінченних додаткових занять, позаурочних заліків. Грубо порушує вимоги техніки безпеки, що впливає на здоров'я дітей. До фізкультури і спорту байдужий.	1-3

Додаток Г

Анкета на визначення рівня мотивації студента стати педагогом (за Т. Опалюк)

Інструкція. «Шановні студенти, чи погоджуєтеся Ви з пропонованими твердженнями? Поставте, будьласка, відмітку «+» у відповідній графі навпроти кожного твердження».

	Запитання	Так	Сумніваюсь	Ні
1	Я люблю дітей, тому прагну стати вчителем початкових класів			
2	Я не люблю вчити дітей, але думаю, що педагогічна освіта мені не завадить на будь-якій роботі			
3	Так сталося, що я вступив(ла) до педагогічного університету та повинен(на) опанувати цю професію			
4	Я вважаю, що маю педагогічні здібності, тому прагну стати вчителем початкових класів			
5	Я вважаю професію вчителя початкових класів престижною, тому прагну отримати педагогічну освіту за цією спеціальністю			
6	Я вважаю професію вчителя початкових класів сьогодні непрестижною, тому отримавши освіту в педагогічному університеті, скоріше всього зміню свою професію			
7	Я випадково вступив(ла) до педагогічного університету, тому закінчу навчання, отримаю диплом, а там буде видно, чи буду я працювати вчителем початкових класів			
8	Я зовсім не прагну стати вчителем початкових класів, а навчаюся в університеті, тому що треба ж отримати якусь освіту			
9	Я закінчу навчання на бакалавра й обов’язково вступлю до магістратури для того, щоб побудувати науково-педагогічну кар’єру			

10	Я мрію закінчити навчання в магістратурі педагогічного університету для того, щоб мати право викладати не тільки в школі, а й у закладі вищої освіти			

Опрацювання й інтерпретація результатів

Відповіді «так» на питання №1, 4 та «ні» на питання №6 є ключовими маркерами.

Відповіді «так» на питання №3, 5, 9, 10 є супорт-маркерами.

Наявність 2-3 ключових маркерів та 0-4 супорт-маркерів у відповідях респондента свідчить про його високий рівень умотивованості стати вчителем початкової школи.

Наявність 0-1 ключових маркерів та 3-4 супорт-маркерів у відповідях респондента свідчить про його середній рівень умотивованості стати вчителем початкової школи

Відсутність ключових маркерів та < 3 супорт-маркерів свідчить про низький рівень умотивованості респондента стати вчителем початкової школи

Додаток Д

Анкета «Виявлення поширеності випадків академічної нечесності у закладі вищої освіти» (Сопова Д.) [47]

1. Оберіть один або декілька варіантів відповіді: «Чи доводилось Вам в цьому навчальному році…»

а) скачувати з Інтернету реферати, твори, есе, курсові роботи;

б) ксерокопіювати конспекти або лекції інших студентів;

в) користуватися опублікованими відповідями на екзаменаційні білети, шпаргалками;

г) користуватися творами, есе, домашніми завданнями, самостійними опрацюваннями, індивідуальними науково-дослідними завданнями виконаними студентами Вашого навчального закладу в попередні роки;

д) користуватися на іспитах матеріалами з предмету, завантаженими на мобільний телефон або інший гаджет;

е) користуватися на іспитах шпаргалками інших студентів;

є) купляти готові роботи чи платити за виконання рефератів, курсових, кваліфікаційних робіт;

ж) нічого з вище перерахованого не доводилось робити в цьому навчальному році.

2. Оберіть один або декілька варіантів відповіді: «В якій мірі можливо чи неприпустимо користуватися шпаргалками під час навчання в університеті?»

а) загалом можливо;

б) цілком можливо;

в) неприпустимо;

г) цілком неприпустимо;

д) утримаюсь від відповіді.

3. Оберіть один або декілька варіантів відповіді: «В якій мірі можливо чи неприпустимо захистити написану іншою людиною курсову чи кваліфікаційні

роботу?»

а) загалом можливо;

б) цілком можливо;

в) неприпустимо;

г) цілком неприпустимо;

д) утримаюсь від відповіді.

4. Оберіть один варіант відповіді: «Скачування робіт з Інтернету – розповсюджена практика у моєму університеті».

а) так;

б) ні.

5. Оберіть один варіант відповіді: «Більшість іспитів у моєму ЗВО можна скласти за допомогою списування».

а) так;

б) ні.

6. Оберіть один варіант відповіді: «Багато моїх одногрупників хоча б один раз купляли роботу, написану на замовлення».

а) так;

б) ні.

7. Оберіть один варіант відповіді: «Деякі викладачі мого ЗВО можуть поставити позитивну оцінку за винагороду або подарунок».

а) так;

б) ні.

Додаток Е

Анкета «Що Ви знаєте про академічну доброчесність?»

1. Як Ви розумієте, що таке академічна доброчесність?
2. Що, на Ваш погляд, є порушеннями академічної доброчесності?
3. З якими державними й університетськими документами щодо академічної доброчесності Ви знайомі?
4. Чи були Ви свідком порушень академічної доброчесності у Вашому ЗВО? Якщо так, то яких саме? Чи повідомляли Ви про це?
5. Як Ви оцінюєте поведінку студента, який купує роботу, написану на замовлення? (цілком засуджую / частково засуджую / нейтрально ставлюсь / не засуджую)
6. Чи доводилося Вам вдаватися до плагіату під час підготовки до уроків у процесі педагогічної практики? Що спонукало Вас на подібні дії?
7. Чи знайомі Ви з основими правилами написання наукового тексту (курсової, кваліфікаціної роботи тощо)? (Добре знайомий/частково знайомий/майже не знайомий)
8. Чи стикалися Ви з випадками, коли інші студенти використовували Вашу роботу без посилання на авторство (тобто з плагіатом щодо Вас)? (Так/Ні. Якщо «так», додайте опис ситуації)
9. Як, на Вашу думку, можна ефективно боротися з академічною нечесністю?
10. Як часто Вам доводилось вчиняти нижчезазначені академічні проступки?

	ніколи	понад один раз	часто	завжди	важко відповісти
Списування					
Фабрикація					
Фальсифікація					
Обман					
Хабарництво					
Хибне співавторство					

Декларація академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, _____, студентка _____ курсу, _____ форми здобуття освіти, факультету соціальної педагогіки та психології, спеціальності _____ освітньої програми _____, адреса електронної пошти _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: _____ _____

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

_____ _____
(підпис) (ПІП студента)

_____ _____
(підпис) (ПІП керівника)